Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз • ЕРА, 2 декабря 1976 шу. • № 145 (5656). • Мах 2 кеп.

Россе колхозий декхараш

30 ноябре Москве хилар колхозий Ерригроссийски совета заседани. Цига дийцар КПСС ЦК октябрьски (1976 ш.) Пленума решенеша, КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева даьча къамаьлацарча положенешеи выводашеи ма-яххара РСФСР колхозий советашта хьалхашка датта декхараш.

Докладчика — РСФСР юрта боахама министра, колхозий Ерригроссийски совета председатела Л. Я. Флоренцьева а пренешка къамаьлаш даьраша а белгалдир юрта боахама къахьегамхоша шоаш ца кхобеш къахьегар, городий къахьегамхоша хьинаре новкъостал дар бахьан долаш республике ялатий дика хьувкъам хьалкхебаь хилар. 1976 шера ялат дукхагIа даккхара тIайица хинна доккхагIдола социалистически декхараш тIехкхоачашдаьд. Даьхен амбарашка дIачутесcад 3 миллиарди 205 миллиони пунт ялат.

Россе лаьттен хьайбаши леладераштa хьалхашка доккхий декхараш латт. Даьха толамаш дIачIоагIдаь па Iеш, уж дегIадоаладе деза, гарггарча хана республика бIарчча хьанийцача юкъера лаьрхIача гектара тIара 20 центнерал кIезигагIа доацаш ялат хьувкъаде деза, дикка дукхагIа яха еза хьайбай продукташ, технически культураш, коартолаш, баьццадаараш, сом.

(ТАСС).

ЯлхазлагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета IV сесси

ИТТЛАГIЧА ПЯТИЛЕТКА— РЕСПУБЛИКА КЕРДА МУЛАШ

ЯлхазлагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета йиълагIа сесси хилар 30 ноябре. 1976—1980 шерашка Нохч-ГIалгIай АССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен пхе шера плана хьакъехьа а 1977 шера Нохч-ГIалгIай АССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен плана хьакъехьа а доклад йир республика Госплана председатела, депутата **Е. В. Брыксина.**

Нохч-ГIалгIай АССР къахьегамхоша, белгалдаьккхар цо, белгалдара дика толамаш даьхад кердача пятилетка хьалхарча шера задансши тIайица социалистически декхараши кхоачашдеча. 10 бетта план промышленни продукци маьхала яккхара объема 100,2 процент кхоачашъяьй республика бIарчча хьанийцача.

Республика предприятешка лоархIаме мероприятеш чаккхъяьхай керда техника юкъекхахьаран технологически процессаш эргайоахаш тояран, арахецача продукце дикал лакхъяра а из арахецарга дIабода мах лохбара а. ХIанзле а паччахьалкхен дикаля Знак ешай республика промышленносто арахецача 65 изделенеи продуктанеи.

Арахеца йолаяьй керда, толашагIа йола машинаш, оборудовани, прибораш, шеръеннай бахача наха къаьстта чIоагIа хоаттача, халкъа эшача товарий ассортимент.

Цунца цхьана пятилетка хьалхарча шера план кхоачашъеча юкъагIа тоъал доккхий кхоачамбоацараш гучадьнинад. Промышленни производства объем 10 бетта 1,4 процент лохъеннай дIадахача шера цу ханаца нийсйича, иштта кIезигденнад болх беча цхьан сага лоархIаш хьадаьр а. Иштта нийсденнад из, эггара хьалха, доаха мехкдаьттеи гази дIахо кIезигдалар бахьан долаш.

10 бетта план продукци маьхала яккхара объема кхоачашъяьяц республикерча 19 предприяте. Царна юкъе: Грозненски газ чаккхйоаха завод, «Трансмаш» завод, цементни завод, кога гIирсий фабрика, Грозненски аьшкабетонни конструкцей завод, кхыяраш.

Докладчика критика йир моттигерчеи кхачанни промышленноста министерствай балха тIарча кхоачамбоацараштa.

Республикерча дуккхача предприятеша хIанз а къовсам мела лоаттабу арахецача продукце дикал тоаяр духьеи заводской марка сий бахьан долаши. Паччахьалкхен дикаль Знак йолаш продукце цхьаккха тайпа арахецац дуккхача предприятеша.

Кхоачам болаш дукха хьадац республике культурно-бытовойи боахамеи гIулакхашта лаьрхIа товараш. Союзнии республиканскии доале йола 30 гаргга предприяти бахача наха эша товараш хьадеш яц.

Пайдаш дара план укх шера 9 бетта 98 процент кхоачашъяьй республика промышленносто, продукци хьаярга дIабода мах 13 миллион сома безбаьб. Цо хьахьокх дуккхача предприятешка экономически болх мелбалийта хилар, керттерча фондех пайда дикагIа эцар, материалаш, доагор, электроэнерги кхояр, дIаухийта къахьегам кIезигбар духьа кхоачам болаш къовсам ца лоаттабеш хилар.

Сессе чIоагIа уйла тIаахийтар юрта боахамерча гIулакхай еча анализа. Республикерча лаьтташ леладераша къахьегама коталонаш а йоахаш дIалайир керда пятилетка. Республика колхозашеи совхозашеи укх шера толаме кхоачашйир паччахьалкхенга ялат, комсаш, сом, коартолаш йохкара планаши доккхагIа дола социалистически декхараши.

Заготовительни пункташка дIачукхаьчад 169 эзар тонн е планал 16 эзар тонн дукхагIа ялат, 110 эзар тонн е планови заданел 25 эзар тонн дукхагIа комсаш, 62,4 эзар тонн е планал 10,4 эзар тонн дукхагIа сом, 6,6 эзар тонн е планагIа лаьрхIачул 600 тонн дукхагIа коартолаш.

Цу толамашца дувзаденна КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева дег тIара моаршал дайтар республика къахьегамхошка цар яьккха котале даькъала ювцаши къахьегаме Даьхен иразa духьа керда толамаш дахар довши.

Ялат даккхар духьа лоаттабьча къовсаме толамаш дикагIа даьхад Сунженски, Грозненски, Урус-Мартановски, Малгобекски, Наурски, Надтеречни, Шелковской районий лаьтта леладераша.

Шура, тха, фуаш паччахьалкхено эцара 9 бетта план кхоачашъяьй. Iадаккхара мел эш гIожачен мошачеи доакъарашца Iалашъяь я хьайбаш леладу фермаш.

Парте кийчъяьча аграрни политико дIадехарашка хьежжа республике чаккхъяьхай юртбоахама производствана дIахо специализации концентрации яра тIаерзаяь мероприятеш. Алхха укх шера йиллай 9 комсаш лелаюн 3 баьццадаараш леладуи специализированни совхоз.

Юрта боахама материально-технически база чIоагIъярга укх шера 10 бетта дIаяхийтай 85 миллион сом совгIа капитальни вложенеш. Цу юкъа хий дехка кийчдаьд 1,6 эзар гектар лаьтта, хий тIадигад 24 эзар гектара тIа, эксплуатаце дIаеннай 1,7 эзар устагIана моттиг йола помещенеш.

Цхьабакъда дуккхача колхозийи совхозийи балха тIара хIанз а дIадаьхадац доккхий кхоачамбоацараш, хIаьта из бахьан долаш вIаштIехьдаьнадац керттерча средстваехи паччахьалкхено республика юрта боахама деча доккхача новкъосталахи эффективно пайда эца. ХIанз а лоха я лаьтта леладара культура.

Агротехнико дIадехараш телхадар, удобренеех, техниках, къахьегама ресурсех пайда во эцар бахьан долаш дуккхача боахамашка укх шера лоха кхебаьб ялатий, генарий, шекара свеклай, баьццадаарий, кхыча культурай хьувкъам.

Дуккхача боахамашка хьалхагIа а санна пайда во эц хий деххача лаьттаех. Хьувкъама доккха зе ду культураш дIа ца ювш гоаяро, чуэца хьеяллийтаро. ХIанз а яхийта йоагтIача тайпара уйла тIаяхийтац фу леладара гIулакх тоадараи нийса севообороташ юкъейоалаяраи.

Цу дерригача хIамаша геттара чIоагIа лохъю юртбоахама производства эффективность, яккха йиш йолча боараме продукци хьаяккхийтац, из яккхарга дIабода мах лакхбу.

Республика колхозашкеи совхозашкеи соаккарчул кIезигагIа даьккхад укх шера дулхи шуреи. Малгобекски, Надтеречни, Назрановски, Шалински районашка хIанз а лоха я доахана продуктивность, дукха да Iаьхара дуса доахан, дукха дов доахани коа тIара оалхазараши.

Онда доаца доахан хул доаде дIачутелараш.

Хьайбай боахам дегIабоагIилга юхадетт колхозашкеи совхозашкеи доакъарий база кхоачам болаш ца хиларо, йолаш йолча доакъарий ресурсех эффект кIезига йолаш пайда эцаш хиларо. Дуккхача боахамашка пайда во эц цкъа дIайийча дукхача шерашка тIаювлача баьцций даьгIенех. Дуккхача фермашка болх беш ца кормоцехаш.

Iалаьматe дукха капитальни гIирсаш да республике хьалдеш. 9 бетта халкъа боахаме пайда ийцаб 245 миллион сом совгIча паччахьалкхен капитальни вложенеех. Хьал а яь болх бе йолаялийтай г. Аргунера шера 74 эзар квадратни метр арахеца низ бола цIеношта йоккхий панелаш ю завод, наха цек ду бассейн, цирка зданни, паччахьалкхен университета дешара корпус, еррига а лаьрхIача 250 эзар квадратни метр чуIе моттиг йола цIеноши, цхьан сменагIа 1100 саг чувоагIа ши поликлиника, кхайкор долча наьха больницера 100 менги чуоттабу дарбан корпус, 790 моттиг йола берий учрежденеш, 10,5 эзар бера моттиг йола школаш, дуккха кхыйола объекташ.

Цхьабакъда капитальни гIирсаш хьалдара план лерттIа кхоачашъяьц республике, хIаьта из бахьан долаш чIоаггIа юхадетт хIамаш кхоллаш дола низаш дегIадоагIилга, халкъа вахара боарам лакхбара декхараш кхоачашделга.

Укх шера 10 бетта 83 процент кхоачашъяьй паччахьалкхен капитальни вложенеех пайда эцара план, хIаьта моттигерча Совсташка гIолла — 82 процент. Балхаш во а даь, гIишлой-монтажни балхий план кхоачашъелга Iалашдаьдац Нохч-ГIалгIай гIишлошъяра управлене (начальник нов. Исмаилов), «Севкавнефтегазстрой» яхача объединене Грозненски управлене (начальник нов. Мугадаев), Новогрозненски ТЭЦ-а СУ (начальник нов. Хасуев), «Чечингколхозстрой» яхача объединене, кхыяраша. ГIишлош еча кIезига юкъеккхухь балха индустриальни методаш, вIашагIа йоахка конструкцеши заводе кийчдаь доакъоши. Къахьегамах мах телара прогрессивни аккордно-премиальни система юкъе а хьош вIалла аьттехьа а пайда эцац бригадни хозрасчетах.

Дукха моттигаш нийслу заказчикаша, проектно-сметни документаци дIалулга, гIирсаш хьалдергдола моттигаш хьакъоастаелга, комплектующи оборудовани хьахьожаелга тIехьа а доахаш, гIишлошъераш та чIоаггIа новкъарле еш.

ГIишлош материально-технически Iалашъяра дешаш тоъал сиха къестадац республика Министрий Совета Iалашони сбытен управлене, гIишлош еча организацей шоай Iалашон органаша.

«Чечингражданпроект», «Грозгипросельхозстрой» яхача проектни институташеи кхыча проектни организацешеи каст-каста арахец во оттаяь, цхьадола хIамаш юкъе ца хьоши гIалаташ долаши йола проектно-сметни документаци, авторски тIахьожам эсала лоаттабу.

Цхьайолча подрядни организацеша хьалду гIирсаш хIанз укх сахьата геттара эсала да, брак ю, кхоачамбоацараш доахкаш дIател объекташ.

Городской районнии Советий исполкомаша халданза тIахьожам лоаттабац гIирсаш хьалдеча лелача гIулакхашта, хьинаре гIулакхаш чакхдахац моттиге бахача нахацара болхлой низаца гIишлош Iалашъяра, уж балхаш тIа дIачIоагIбалийтара, объекташ эксплуатаце дIаялара оттаяь заданеш кхоачашъяра.

Халкъа вахара боарам халданза лакхбе лаьрхIа йIаьххача ханна парте оттаяь программа кхоачаш а еш, республике дукха хIамаш даьд укх шера къахьегамхой чуIара, бытовой хьалаш тоадара, царна социально-культурни гIулакхаш дара.

Розничи товарооборота боарам 10 бетта 6 процент лакхбеннаб дIадахача шера цу ханаца нийсбича. Розничи товарооброта план 102 процент кхоачашъяьй. Иштта тIехкхоачашъяьй общественни питане товарооборота план а.

Цу юкъа бытовой гIулакхаш дара объем 7 процент йоккхагIа хиннай, цу даькъе юрташкахьа — 10 процент. Республика бIарчча хьанийцача 10 бетта план бытовой гIулакхаш дара объема тIехкхоачашъяьй. Цхьабакъда торгови, бытовой, коммунальни предприятей балхагара бахача наха тIа-тIа дукхагIа дIадехараш вIалла кхоачам боацаши вон кхоачашду.

ТIехьадисад колхозашкеи совхозашкеи комбинаташи быта цIеноши, банеш, парикмахерскеш, комплексни приемни пункташ хьлъелга. Йолаш йола бытовой гIулакхаш ду предприятеш бытовой гIулакхаш дара министерстваи горрайисполкомийи бехкагIа квалифицированни болхлошца Iалашъяьяц, цхьадола гIулакхаш дара планаш кхоачашъяьц.

Жилищно-коммунальни боахама Министерстваи (нов. Зязин) Грозненски горисполкомаи (нов. Шамардин) Iалашдаьдац г. Грозне дIахо троллейбусни линеш яхкара, водопроводи канализации йиллара оттаяь хиына программа кхоачашъелга. ТIехьадус районни центрашка водопроводаш яхкарен уж тоаяреи балхаш.

Доккхий кхоачамбоацараш да культурно-просветительни учрежденей балха тIа. Юрта районашкара дуккха клубаши культура цIеноши тесса дита а Iан хьалашка болх бара кийчданза а да.

Сессе белгалдаьхар, КПСС XXV съезда решенешка хьежжа иттлагIча пятилетке социальни дегIаахарен къахьегамхой хьал-торо лакхъярен шеррача программо лоархIаме моттиг дIалоацаш хилар.

Бахача наьха ахчан доходаш болхлойи гIулакхерча наьхеи алапин колхозхой къахьегамах тела махи лакхбалара а хIаьта иштта пенсионни Iалашо тоаяра а чотах 25,2 процент дукхагIа хургья республике пхе шера.

Уж дукхагIа хиларга хьежжа розничи товарооборота объем 31,5 процент лакхъе а цу даькъе: паччахьалкхен торговой сете 33,5 проценти кооперативни сете 27,9 проценти, хIаьта иштта 1980 шера 749,5 миллион сомага из дIакхоачае лерхI.

Бытовой гIулакхаш дIахо дукхагIа дергда бахача наха. Бытовой гIулакхаш дара объем пхе шера 1,5-зза лакхлургья, цу даькъе юрташкахьа — 1,7-зза. Пхе шера хьал а даь, эксплуатаце дIалурга 61 быта цIа, бытовой гIулакхаш ду 4 комбинати спецпредприятии, 37 комплексни приемни пункт.

Социальни программана юкъе лоархIаме моттиг дIалоац къахьегамхой чуIара хьалаш тоадаро. Пхе шера республике хьалде лаьрхIад еррига а лаьрхIача 2218 эзар квадратни метр чуIе моттиг йола цIеноши. ЧуIе цIеноши хьалдара объем нийслагIча пятилеткаца нийсйича 41 процент лакхлургья.

Дукха балхаш кхоачашде лаьрхIад коммунальни боахам дегIабоалабара. Городашкеи юрташкахьеи 240 километр водопроводаш, 80 километр канализационни, 210 километр газови сеташ йохкаргья, газ чуюлларгья 89 эзар квартире.

Город Грозне теплофикаце шоллагIа аргIа йилла яккха, 40 километр троллейбусни линеш дIахо хьалъяра балхаш чакхдаха, СССР 50 шу дизара цIергIча химзавода тIадолха трамвайни наькъаш дахка, Шолжа гIагIолла ши тIий тилла, ши путепровод хьальяь яккха, город Грозне водоснабжени реконструкци яь яккха а из шеръе а лерхI.

Дикка йоккхий мероприятеш чаккхъяха лерхI унахцIено лораяра материальни база чIоагIъяра, 2390 менги чуболаш больницаш хьалъе лаьрхIад, цу даькъе Ведана, Ножай-Юрта, Урус-Мартане, Знаменске, городашка Назранеи МагIалбикеи, иштта хьалъергья город Грознен Сунженски районеи акушерски корпусаш, 10 фельдшерско-акушерски пункт, кхоь санитарно-эпидемиологически станци, 1700 саг чувоагIаргвола поликлиникаш, дуккха кхыйола объекташ.

ДIахо дегIайоагIаргья халкъа образовании профессионально-технически обучении. Пхе шера йизза юкъера образовани йоаккхаргья 100 эзар совгIча саго, профессионально-технически училищашка кийчбе лерхI 53,5 эзар квалифицированни болхлой.

ПланагIа хьалъе лаьрхIад 59,4 эзар моттиг йола школьни зданеши 5160 дешархочоа лаьрхIа профтехучилищаши, 6,3 эзар моттиг йола деша даха ха йоацача берий учрежденеш.

Карарча пятилетке хьалъе лерхI 6050 моттиг йола клуби культура цIаи, 2300 моттиг йола кинотеатраш, 17 библиотека.

Пхе шера плана проекта тIа йоккхий мероприятеш чаккхъяха лерхI гонахьара среда лораяра, хIаьта цу гIулакхашка дIайохийтаргья 80 миллион совгIа капитальни вложенеш.

ДIахо де лаьрхIад мехкдаьтта чакхдоахача предприятешка хий-фо цIенду гIирсаш хьаллара, газаши чакхдаьха серни кислоташи гулду установкаш, промышленностера арауха хиш цIенду дуккха кхыйола предприятеш хьалъяра я шеръяра я, балхаш, бIехдаь 3,3 эзар гектар лаьтта цIенде а михеи хиш эрозех лаьтта лорадар духьа 38 эзар гектара тIа хьу дIайогIа а лаьрхIад.

Республика социально-культурни дегIайоалаяраи къахьегамхой хьал-торо лакхъяраи оттаяь планаш кхоачашъелга, йоах докладчика, юкъарчал доацаш материальни производства боарамца, республика экономически потенциал лакхъярца, халкъа боахама деррига доакъош дIахо дегIадоаладарца айхха дувзаденна да.

ИттлагIча пятилетка проекта тIа оттадаьд Нохч-ГIалгIай АССР-е промышленни производства объем къахьегама овсарле 7 процент лакх а еш 22,2 процент айелга.

Валови продукци дукхагIа арахеца лаьрхIад мехкдаьтта чакхдоахачеи мехкдаьтта химически промышленносте — 24 процент, гIишлой материалий промышленносте — 44 процент, машиностроенеи металлообработкеи — 33 процент, яйгача промышленносте — 58 процент, кхачан промышленносте — 34 процент.

Республикерча машинаш еча, металлах оатхалаш еча, прибораш еча предприятеша керда арахеца доладеи дикка дукхагIа арахецеи лерхI прогрессивнегIеи балха овсарле лакхагIеи йолча машиний, оборудоване, приборий, автоматизаце средствай тайпаш.

Пхе шера йоаккхаш йола электроэнерги 5,6 процент, йовхала энерги — 4,6 процент дукхагIа хургья.

Технически кхы тIа а кийчъярен толашагIа йола технологи юкъейоалаярен чотах арахецача продукце ассортимент дIахо шеръярен цун дикал лакхъярен декхараш оттаду кердача пятилетке гIишлой материалий промышленноста предприятешта, вIашагIйоахкача аьшкибетонни конструкцей, хьуни хьу чакхйоахачей, яйгача а кхачан а промышленноста предприятешта хьалхашка.

Пхе шера плана тIа къаьстта моттиг дIалоац халкъа эша товараш хьадаро. ИттлагIча пятилетке 1,6-зза дукхагIа ара а хийца, 1980 шера 298 миллион сомага дIакхоачаргда республике культурно-бытовойи боахамеи гIулакхашта лаьрхIа товараш.

Арахецача хIамай ассортимент дикка шеръеи къаьстта а дикал тоаеи лерхI. Цу гIулакха дуккхача предприятешка хьаергья специализированни цехаши участкаши, вIашагIйохкаргья дикагIйолча образеций керда тайпа хIамаш арахецара проекташ увттаю проектно-конструкторски группаш.

Наха дукхагIа хоатташ дола товараш хьадара хьалхара бокхка бехктокхам тIабуж моттигера доал долча предприятешта.

КПСС ЦК октябрьски Пленумо дIалийхарашка хьежжа промышленни предприятей кулгалхошта хьалхашка ирагIа оттаду балха эффективности дикали лакхъяра декхараш. Къаьстта уйла тIаяхийта еза къахьегама овсарле лакхъяра, хIаьта цун чотах яккханза яргьяц дукхагIа йоаккхача продукцех 90 процент. ПланагIа хIара предприяте чаккхъяха лерхI бедал, материалаш, доагор, электроэнерги тешшаме кхояра, продукци арахецарга дIабода мах лохбара тIаерзаяь мероприятеш.

Карарча пхе шера республике дIахо бе лерхI юртбоахама производствана боахамий юкъарча кооперацеи аграрно-промышленни интеграцеи ларда тIа дIахо специализации концентрации яра дIаболабаь хинна болх.

Шера юкъера лаьрхIача юрта боахама еррига продукци нийслагIча пятилеткаца нийсйича 18 процент дукхагIа яккха лерхI.

Колхозийн совхозийн керттера декхар долаш дус ялат дукхагIа доахилга, цу цхьан ханна баьццадаараш, коартолаш, сом, комсаш, хьайбай продукци а дукхагIа йоахаш.

Еррига чуяхьаш йола ялата культураш 1980 шера 550 эзар тоннага дIакхоачае лерхI, ялаташ дIадуврглола лаьтташ кIезиг а деш, сомийн комсийн бешамаш дукхагIа дIайогIарца. Долче, ялат иштта дукхагIа доаккхилга Iалашде деза алхха лаьтта леладара культура лакхъяра, фу леладара гIулакх тоадара, минеральнии органически удобренеш шерра юкъейоалаяра, юртбоахама балхаш дара ханаш лоацъяра, хьувкъам боврбоаца гIулакх дара ларда тIа ялатий хьувкъам лакхбара чотах.

Колхозашкеи совхозашкеи 1980 шера иштта дукхагIа даха лерхI баьццадаараш — 165 эзар тоннага кхоачаш, сом — 67 эзар тоннага, комсаш — 150 эзар тоннага, тхьамка — 3 эзар тоннага кхоачаш.

(Йистедоалар 2-ча оагIо тIа)

Толамаша гIадвуг

Дика къахьийгар Гудермесерча кирпишкий завода коллективо. Шерра социалистически яхь а йоаржаяь ийс бетта задани тIехкхоачашйир цо, вешта аьлча 104 процент. Планал тIех 459 эзар кирпишк арахийцар. Иштта тIехкхоачашъяьй 10 бетта план а.

Коллективе хьалха латт цеха эггара дикагIа вола мастер, къахьегама ветеран Пыльцин Андрей Митрофанович керте латта смена. Ший задани — 104,9 процент кхоачашъяьй цо. Цул дукха тIехьайисаяц мастер В. И. Крыжановская кулгалдеш йола смена а. Цун результат 104,7 процент я. Цу сменашта ахчан премеш еннай.

Къаьстта болх дика бир загрузчика Закриев Данчас, Осадчица Дадаева Меже, заливщицас Шмелева Раисас, кхычар.

П. ЗОЛИН.

ДЕГ ТIАРА МОГАЮ

Паччахьалкхений-Варшавски Договора доакъашхой Политически консультативни комитета Бухаресте хиннача совещане итогаш — дунен общественноста теркам тIаозаш, наха чIоаггIа хьашт долаш хIама да.

Дерригача прогрессивни адамашца цхьана дег тIара могаеш тIаэн Советски Союзеи кхыча социалистически мехкийи машар безаш йола арахьара политика Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша а.

МАШАРА КЕРДА ПРОГРАММА

ЧIоагIа раьза хинна тIайицар ГI. Ахриева цIерагIча Назрановски «Электроинструмент» завода болхлоша Варшавски Договора юкъе дакъа лоацача паччахьалкхений Политически консультативни комитета совещане итогаш. Укх тIеххьарча хана вай хьамсарча Коммунистически парте, новкъост Леонид Ильич Брежнев керте латтача цун Центральни Комитето Iалаьмата дукха болх баьб дунен тIарча дерригача халкъашта юкъе машар хилийтара. Варшавски Договора юкъе дакъа лоацаш хиннараша тIайица деклораци я дунен халкъашта юкъера кхоккам мелбара йола керда программа.

КПСС XXV съезда решенеш кхоачаш а еш, хьинаре къахьегарца дунен тIа машар хилийтара шоай низ кхоачар деш ба тха завода къахьегамхой. «ХIара балха денна — дикала Знак» яхача девизагIа къахьегаш ба уж. Товарни продукци арахецарен из маьхала яккхарен цхьайтта бетта план ханал хьалха кхоачашъяьй тха коллективо.

Дукха балхаш даьд заводе арахеца продукци дикагIа хилийтара а. Укх шера кийч а яь производствана юкъейоалаяьй 17 стандарт. Цу гIулакха доккха новкъостал даьд хIара кIирагIа хулача продукце дикала Дено.

Укх шера хьалхарча йис бетта кхоачашъяьй оаха шера йола встречни план. Ара а хийца планагIа лаьрхIачул совгIа маьхала яьккхар бIаь эзар сома маьха товарни продукци. Социалистически яхье башхадика къахьегама толамаш дахарах укх шера кхоалагIча квартале СССР «Минстройдормаш», машинашъерий болхлой профсоюза ЦК решенех завода коллективана хьожайнр кхоалагIа классни моттиги диъ эзар сом премни.

ХIанз завода коллектив ший хьинари низи кхо ца беш къахьегаш я КПСС ЦК октябрьски (1976 ш.) Пленума решенеш толамца кхоачашъяра.

А. МАЛЬСАГОВ,
Назрановски ГI. Ахриева цIерагIча «Электроинструмент» завода директор.

Кхы а дикагIа къахьегаргда

ГIаьйха ха тIакхаьчай хIанз тха мастерске болхлошта. Юрта боахама техника тоас йолаяьй оаха. ПланагIа гурахьеи Iайи тоас еза еррига техника 23 февраль тIакхоачаш тоаяь яккха социалистически декхар тIайицад тха боахама механизатораша, мастерске болхлоша.

1976 шера 25—26 ноябре г. Бухаресте Политически консультативни комитета совещане гулбеннача Варшавски Договора доакъашхоша - паччахьалкхений кулгалхоша тIом ца хилийтарцеи, дунен халкъашта юкъера кхоккам кIаьдбе карагIдаларцеи, кхерамзле чIоагIъяра тIехьа къовсам лоаттабарца, Европе вIаши гIойле дола цхьана леладу гIулакхаш дегIаккхувларца дувзаденна дийцача дешаша, цига баьча барто, оттаяьча договора проекто дог гIоздаьккхад тха. Цу совещанена, цига тIайийцача лоархIамеча договора проекта жоп луш оахоша тIайица социалистически декхараш кхоачашдар духьа низ, хьинар кхо ца деш болх бе дош лу оаха.

И. РЯДЧЕНКО,
«Шалинский» совхоза мехмастерске заведующи.

ПЕРУАНСКИ ОБЩЕСТВА ДОШО МЕДАЛЬ— Л. И. БРЕЖНЕВНА

ЛИМА, 30 ноябрь. (ТАСС). КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежневна хьожаяьй культурни бувзамий перуано-советски ассоциаце Дошо медаль.

Цу хьакъехьа Лиме хилар столица къахьегамхой организацейи общественностеи викалий торжественни собрани. Цига бар Перуански компарте (ПКП) кулгалхой, социалистически мехкий посольствай викалаш.

Новкъост Леонид Ильич Брежнев, аьлар ассоциаце председатела А. Кабальеро Мендеса, — сийлахь-воккхача Ленина гIулакх дIадахьа мадоаггIара дIахо хьош, советски коммунистий, Советски паччахьалкхен белгалваьнна кулгалхо ва. Дунен общественноста дуккхача наха боккха мах бу дунен халкъашта юкъера кхоккам кIаьдбара тIехьа къовсам лоаттабеча, тайп-тайпарча паччахьалкхений халкъашта юкъера вIаши цхьана леладу доттагIали гIулакхаши чIоагIдара цо ше юкъекхухьача даькъа.

ДIаяхача хано йита хала тIехьале эшае а керда вахар хьакхолла а гIерта Перу халкъ, аьлар дIахо А. Кабальеро Мендеса, советски наха цIенача дег тIара баркал оалаш да перуански революцеца солидарноста уйла йолаш, империализманеи колониализманеи къамаш кIалхара дахара наькъ тIа даьннача мехкашта дог цIена гIо деш хиларах. Культурни бувзамий перуано - советски ассоциаце луш долча совгIато кхы цIаькхаза тешал ду машари халкъий иразa бахьанце къовсам лоаттабеш вола Л. И. Брежнев дог цIенача наха чIоагIа сийдеш хилара.

Собране Iодийшар культурни бувзамий перуано-советски ассоциаце Дошо медаль КПСС ЦК Генеральни секретара яларца дувзаденна ПКП ЦК Политкомиссе дохьийта моаршала письмо. Цу тIа белгалдаьд дунен тIара коммунистически болхлойи болам кхотабеча, марксистско-ленински хьехам творчески дегIабоалабеча новкъост Л. И. Брежнева карагIдаьнараш. Кхоккам кIаьдбаран массане а юкъара машар лорабаран тIаерзаяь КПСС ЦК Генеральни секретара инициативаша, белгалду письмо тIа, дунен дерригача прогрессивни, революционни, демократически низий безам а тешам а болийтаб цох.

США финансай министр У. Саймон Л. И. Брежнева тIаэцар

Американо - советски торговоэкономически совета аргIанарча заседане дакъа лаца Москве вена США финансай министр У. Саймон 30 ноябре Кремле тIайийцар КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева.

ВIаши къамаьлаш деча хана хьоахадир Советски Союзаи Америка ВIашагIкхийттача Штаташтеи юкъерча торговоэкономически бувзамий даькъерча гIулакхий хьалах дола дош а хIаьта иштта советско-американски юкъмоттига кхыйола аспекташ а.

Л. И. Брежнева белгалдаьккхар СССР-аи США-неи юкъера юкъмоттиг позитивни оагIорахьа, машаречи чIоагIачи ларда тIа, вIаши хьашт долаш долча дерригача доакъошка дегIаккхувлара тIаберзабаь Советски Союза никъ лерргIа чакхбоахаш хилар.

Цунца дувзаденна белгалдаьккхар шин мехка юкъера торговоэкономически бувзамаш, оагIоний йизза цхьатара бокъонаш а йолаш, хила доаггIача тайпара шереи чIоагIеи хулийтилга лоархIаме хилар. Цу тайпара уж дегIаккхувлара эша объективни торонаш йолаш я.

У. Саймона хьакххайкадир вIаши гIойле йолча тайпара Советски Союзаца цхьана леладу гIулакхаш дегIаккхувла ловш США правительство хилар, белгалдаьккхар цу тайпара уж дегIаккхувлилга США доалерча гIозараша практически хьашт долаш леладеш хилар.

ДоттагIала, корта болаш долча гIулакхий хьалашка чакхдаьлар къамаьл.

Цига дакъа лаьцар: СССР арахьарча торговле министра Н. С. Патоличева, КПСС ЦК Генеральни секретара помощника А. М. Александрова; экономически дешашта США президента советник волча У. Сидмэна, США финансай министра заместитела Дж. Парске, США гIулакхашта СССР-е ханна поверенни волча Дж. Ф. Мэтлока.

(ТАСС).

НОХЧ-ГIАЛГIАЙЧЕН ЖУРНАЛИСТИЙ ТЕРКАМГА

1976 шера 2 декабре Iуйрийна 10 сахьат даьлча Грозне КПСС обкома политически дешара ЦIагIа ший болх дIаболабергба республика журналистий Союза III-ча съездо.

Делегаташ дIаязбергба Iуйрийна 9 сахьат даьлча денз парте обкома политически дешара ЦIагIа.

ЯлхазлагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета йиълагIа сесси

ИТТЛАГIЧА ПЯТИЛЕТКА—РЕСПУБЛИКА КЕРДА МУЛАШ

(Йистедоалар. Долалур 1-ча оагIо тIа).

Укх тIеххьарча шерашка кхыча областашкара коартолаш республике тIаккхьара халонаш нийслуш хилар бахьан долаш 1980 шера 35—40 эзар тоннага кхоачаш дуккхагIа яха лерхI коартолаш.

Кхы тIа а оттаяьча заданешца цхьана республике паччахьалкхено нийю хьайбай продукташ укх боараме хилийта лерхI: 1977 шера доахани коа тIара оалхазараши — 36 эзар тонн, 1980 шера — 42 эзар тонн, цу шерашка шура а иштта 79 эзар тонн 96 эзар тонн, фуаш — 65 миллиони 108 миллиони, тха — 4100 тонни 4600 тонни.

Шера юкъера лаьрхIача нийду доахани коа тIара оалхазараши нийслагIча пятилеткаца нийсаяча 16,6 процент дуккхагIа хургда, шура — 9,2 процент, фуаш — 26,6 процент, тха — 3 процент дуккхагIа.

Уж заданеш кхоачашъяра общественни хьайбай боахамера гIулакхаш тоаде, доахан дуккхагIа хилийтеи цар продуктивность лакхъеи езаргья.

Пятилетка чакхйоалаш цхьан Iаттагара йоаккха шура кIеагIа яле а, 2300 килограммага, хIара котама тIеххьара гулду фуаш 210-нега, цхьан устагIанна тIера доаккха тха 4,6 килограммага дIакхоачаде деза.

Республика колхозийн совхозийн материальни база дегIайоалаяргеи чIоагIъяргеи пхе шера дIаяхийта лаьрхIад 540 миллион сом паччахьалкхен капитальни вложенеши колхозий ахчаеи — дIаяхача пятилеткечул 37 процент дуккхагIа.

Дукха балхаш де лаьрхIад лаьтташта мелиораци яра, из бахьан долаш 14 эзар гектар дуккхагIа а хинна, 1980 шера 138 эзар гектарага дIакхоачаргда республике хий дехка лаьтташ.

Чакхъяккха оттаяьча специализацега хьежжа пхе шера хьалъе лаьрхIад 11,4 эзар Iатта 15 шурий комплекс, 6 эзар бежан чуоттадаь кхоаба 6 комплекс, 17 эзар керта лаьрхIа шинараш кхеду 6 комплекс, 25 эзар устагIанна лаьрхIа жа леладу 4 комплекс, 6 эзар тонн коа тIарча оалхазарий дулх доаха бройлерни фабрика, хIаране 45 эзар тонн кийчъергйола 4 комбикормови завод.

Карарча пхе шера дIахо дегIайоагIаргья транспорт, бувзам, наькъий боахам. Грозненски машиннаькъа отделене 7,5 процент мухь дуккхагIа дIа-юха кхахьа а локомотивай балха овсарле 6,5 процент лакхъе а лерхI. Юкъа найда эшачи автотранспортаца 37 процент дуккхагIа дIа-юха кхахьа лерхI мухь, автобусашца 16 проценти легковой таксешца 66 проценти дуккхагIа дIа-юха кхувларгба пассажираш.

Грозненски авиатораша кердача пятилетке 1,9-зза дуккхагIа дIа-юха кхувла лерхI пассажираш, 1,3-зза дуккхагIа дIа-юха кхухьаргба мухь, 1,2-зза дуккхагIа дергда авиахимически балхаш.

Бувзама средстваш дегIайоалаярга дIадахийта лерхI 23 миллион сом е дIаяхача пятилеткечул 2,3-зза дуккхагIа.

Пхе шера республике дахка а реконструкци е а лерхI 306 километр наькъашта, капитально тоадергда 960 километр, 474 погонни метр тIаьш тохкаргда, 20 автопавильон хьалъергья.

ИттлагIча пятилетке республика социально - экономически дегIайоалаяра декхараш толаме кхоачашделга дуккхача хьале капитальни гIирсаш хьалдара шерра программа кхоачашъярах тийша хургда.

КарарIа пятилетке паччахьалкхен капитальни вложеней объем республика бIарчча хьанийцача 1 миллиарди 800 миллиони сом совгIа е дIаяхача пятилеткечул 18 процент дуккхагIа хургья.

80 процент совгIа капитальни вложенеш производствении гIирсаш хьалдарга дIайохийт. ЧуIа цIеноши а социально-культурнии коммунально-бытовойи гIулакхашта лаьрхIа объекташ а хьалъярга хьожаду 370 миллион совгIа сом е дIаяхача пятилеткечул 35,0 процент дуккхагIа.

Республика Министрий Совета доалахьа болча боахамга дIайохийтача капитальни вложеней объемаш иттлагIча пятилетке 220 миллион сом е дIаяхача пятилетка объемал 63 процент дуккхагIа хургья.

Селлара йоккха капитальни гIирсаш хьалдара программа кхоачашъяр духьа дуккха балхаш чакхдаха лаьрхIад гIишлош еча организацей шоай доалахьара производственни база шеръяраи чIоагIъяраи, гIирсаш хьалдара практикана индустриальни методаш юкъехкахьара.

Райгорисполкомаша, министерстваша, ведомстваша лира тIахьожам оттабе беза капитальни гIирсаш хьалдара оттаяь план кхоачашъяра лелама. ГIишлош проектно-сметни документацеци оборудованеци шоай ханнахьа Iалашъяра тIадерзадаь гIулакхаш чакхдаха, низаш хьалхарча аргIанна болх бе йолаялийта езача объекташта тIадерзаде деза, йисте даланза дуса балхаш ма-могга кIезигагIа а хулийташ.

ИттлагIча пятилетка бIарчча дакъа да 1977 шерара паччахьалкхен план. ХьатIадоагIача шерара промышленни производства объем 1976 шераца нийсийча 3,4 процент лакхлургья республике, цу даькъе моттигера доал долча промышленносте 6,7 процент, царех: моттигерча промышленноста министерстве — 12,9 процент, кхачан промышленноста министерстве — 2,7 процент, «Чечингушстройматериалы» яхача объединене — 1,1 процент.

1977 шера продукци дуккхагIа арахецаргья машиностроенеи металлообработкаи, приборостроене, вIашагIйоахкача аьнкабетонни конструкцейи гIишлой материалийи производства. ДукхагIа арахецаргда халкъа эша товараш.

Ерригa йоаккхаш йола юртбоахама продукци карарча шераца нийсийча 4,2 процент дуккхагIа хургья 1977 шера. Юрта боахамга дIайохийта капитальни вложенеш 110 миллион сом хургья.

Ерригa а лаьрхIача республике паччахьалкхен капитальни вложеней объем 1977 шера 406 миллион сомага дIа а кхаьча, карарча шераца нийсийча 22,6 процент дуккхагIа хургья, хIаьта республика Министрий Совета доалахьарча боахаме — 36,8 миллион сомага дIа а кхаьча 24 процент дуккхагIа.

Пятилетка шоллагIча шера къахьегамхой вахара боарам дIахо лакхбара тIаерзаяь дуккха мероприятеш чакхъяха лаьрхIад.

Хьал а даь, эксплуатаце дIадала лерхI ерригa чуIе моттиг 396 эзар квадратни метр а йолаш доля цIенош, 32 километр водопроводаш, 20 километр канализацеш, 70 километр газови сеташ йохкаргья, хьалъергья 12 эзар моттиг йола школаш, 1,6 эзар моттиг йола деша даха ха йоацача берий учрежденеш, 345 менги чулатта больницаш.

Республике розничи товарооборот 5,2 процент йоккхагIа а хинна 620 миллион сомага дIакхоачаргья, бахача наха деш долча бытовой гIулакхий объем 1976 шера хила тарлучул 10,1 процент, цу даькъе юрташка — 15 процент лакхлургья.

1977 шера пятилетке оттаяь задани йоккха я, яле а, кхоачашъюлургйолаш я. Из кхоачашъяра лакхбе безаргба республика Министрий Совета, министерствай, ведомствай, моттигерча Советий организационно-массови плановни балха боарам, халкъа боахама дерригача доакъошка тове езаргья балха дикал.

Укх гарттарча ханашка пхе шера планий заданеш, цу даькъе 1977 шера яраш а, хIара предприятега, колхозага, совхозага, ерригача кхыча боахама организацешка дIакхоачелга Iалашданза а уж кхоачашъяра лира тIахьожам оттабанза а баргбац.

* * *

Цул тIехьагIа 1977 шера йолча Нохч-ГIалгIай АССР Паччахьалкхен бюджетец 1975 шерара республика Паччахьалкхен бюджет кхоачашъяреи хьакъехьа доклад йир Нохч-ГIалгIай АССР финансай министра депутата **А. И. Иванова.** Цо хоам бир республика бюджет КПСС XXV съездо хьалхашка оттадаьча декхарашка, халкъбоахама плана заданешка хьежжа кийчъя а республика халкъа боахами культурей дIахо дегIайоалаяра мел эшар дизза Iалашдеш а я, аьнна. Лакхехьарча Советс чIоагIъяйта министра хьачуелар 1977 шера йола бюджет доходаштеи расходаштеи ерригa 145.699.6 эзар сома боарам болаш, карарча шера юххьанца оттаяьча доходий планаца нийсийча 9232 эзар сом, е 6,8 процент дуккхагIа а йолаш.

Бюджета доходаш кхоачашъелга, йоах докладчика, дуккхагIча даькъе боахамий организацей, предприятей, сбытови базай боарамий хьокхамаш кхоачашдарах тийша да. Царех дуккхагIа яоаш бюджетагIа дола декхараш кхоачашдеш я. Республика Паччахьалкхен бюджето хIара кварталагIа кхоачашъю оборота тIара йоагIача налогагIа доагIар хьачуэцара оттаяь планаш. Цунца цхьана цхьайолча предприятешеи организацешеи кхоачашъяц продукци хьаяреи из мохкала яккхареи планаш, из бахьан долаш укх шера хьалхарча нийс бетта бюджете хьачу ца кхоачаш дисад оборота тIара йоагIача налогагIа доагIа ши миллион сом. Кхоачашъяьяц пайдаш дара план а.

БюджетагIа дола хьокхамаши декхараши кхоачаш ца дара керттера бахьанаш: продукцега шийта дIадодар лакхдалар, во продукци дIаахийтарах еттача штрафий боарамаш доккхий хилари из дIаахийтара условеш телхаяри, производственни мощносташ йизза кара ца ерзаяр, производственни процессашта механизаци яра боарам лоха хилар. хIаьта цхьайолча предприятешка — бухгалтерски учет во лелаяри маьхе материалаш лораелга во вIаштIехьдаккхари. Алхха товарни продукцега дIадодар 1976 шера нийс бетта лакхденнад 13,6 млн. сома маьха.

Кхачан промышленноста министерствас нийс бетта йола пайда баккхара план 96 процент мара кхоачашъяьяц.

Во болх беш я во продукци дIаахийтарахи изделеш дIаахийтара договораш кхоачаш ца дарахи йоккхий штрафаш дIахо а телаш йола моттигерча промышленноста предприятеш.

Республика бюджетагIа дола шоай хьокхамаши декхараши кхоачашдаьдац «Чечингушпромстройматериалы» яхача объединене, автомобильни наькъаш хьалдеча а эксплуатаци еча а управлене, жилищно-коммунальни боахама министерстаа дуккхача предприятешеи организацешеи.

Бытовой гIулакх дара министерствас бытовой гIулакх дара план бIарчча хьанийцача кхоачашъяьй, бакъда кхоачашъяьяц кога гIирс тоабареи хьабареи, химически цIендар, барзкъашта басар дар, трикотажни изделеш тегари хьакхи санна йола бахача наха эша лоархIаме гIулакхашдара план. Во болх беш я вай кинносеть.

Хоаш ма-хиллара дуккхагIа йолча совхозаша 1975 шу чакхдаьккхар доккха зе а деш. Карарча шера хьалхагIе яьча итогаша хьахьокх юрта боахама министерства, «Скотопром», «Птицепром» яхача трестий дуккхача совхозаша укх шера а пайда баккхара оттаяь план а иштта кхоачаш ца еш хилар.

1977 шерара республика паччахьалкхен бюджета расходаш белгалъяьй 1976 шера юххьанца оттаяьча планал 6,8 процент совгIа йолаш. Халкъа боахамга дIадахийта лерхI 25,2 млн. сом, цунах 17,6 млн. сом жилищно-коммунальни боахамга а дохийташ, е дерригa дIадахийта лаьрхIачох 70 процент. Бакъда бюджетагIа дола ахча дизза дIадахийтац, хIаьта цхьайолча хана дIадахийта доагIача а дахийтац.

Къаьстта сатем боабеш хIама да капитальни вложенешта хьежаду ахча лерттIа дIа ца дахийтар. 1975 шера доагIача дIа ца а дохийташ союзни бюджете юха дIадахийтар 4 млн. сом. Укх шера нийс бетта дIадахийта дезаш хинначох а 81 процент мара дахийтадац. Во пайда эц драмтеатр, шера формат йола кинотеатр, унахцIено лораяра объекташ, кхыяраш хьалъяра хьожадаьча ахчах. Министерствашца, ведомствашца, гIишлой организацешца цхьана дIахьожадаьча ахчах лерттIа пайда ца эцара бехке я план кхоачашъяь йоащаде а соадка хинначунца нийсдича хьалдаь даланза дола гIирсаш кIезига цадаларал совгIа уж тIакхийтта йола капитальни гIишлой управлени, хIанз уж да 11 млн. сома маьха.

1977 шера республика бюджетера капитальни вложенешта хьожаде лерхI 26,2 млн. сом. Министерстваша, ведомстваша, гIишлой организацешаа УКС-аша, райгорисполкомаша дуккхагIа теркам тIабахийта беза капитальни гIишлошъяреи цу гIулакха хьожадаь ахча дизза дIадохийтилга Iалашдареи дешашта.

Республика паччахьалкхен бюджетера 1977 шера социально - культурни гIулакхашта дIадахийта лерхI 112,8 млн. сом, е 1976 шера юххьанцарча планагIа лаьрхIа хинначул 5,4 процент дуккхагIа. Цу ахчах халкъа образованена хьожаду 49,7 млн. сом, унахцIено лораяра — 37,8 млн. сом, культурана — 5,1 млн. сом, социальни Iалашонна — 2 млн. сом.

Бакъда, социально-культурни мероприятешта дIахьежаду ахча а иштта дизза дIадахийтац. Пайда ца эцаш дус дIахьожадаь ахча библиотекашта оборудовани, книжкаш эцарга, капитальни ремонт еча, и. кх. дI. Иштта укх шера нийс бетта социально - культурни мероприятешта дIадахийта дезаш хиннача ахчах пайда ца эцаш дисад 7,6 млн. сом.

ДIахо докладчика белгалдоаккх управлене аппарат лелаярга дIадодар кIезигдеш республике болх беш хилар. Цхьатарра йола предприятеш йоккхатIъяьй, вIашагIтехай, юкъера цхьайола звеньяш дIаяьхай, управлене аппарата штаташкара совдараш дIадаьхад. Из бахьан долаш укх шера аппарат лелаярга дIадодар 4580 сом кIезиглургда.

ХIаьта а кхы я торонаш я вай структура дIахо тоаен управлене аппаратага дIадодар кIезигден. Цхьайолча предприятешкеи организацешкеи хIанз а паччахьалкхен штатийи финансовни дисциплина телхаеш моттигаш я, нормативехи ассигнованехи йоагIачул дуккхагIа штаташ лелаю.

Ревизейи тохкамаши дареи материалаша хьахьокх финансово - боахама балха тIехь, ахчан а маьхе материалаш а лораеча дукха нийса доацаш гIулакхаш леладеш хилар. Къаьстта доккха зе деш хилар гучадаьннад моттигерчеи кхачани промышленноста, жилищно-коммунальни, юрта боахама, бытовой гIулакх дара министерствай боахама органашка, просвещене, унахцIено лораяра, социальни Iалашон учрежденешка.

Зенаш дара, доагIача ахча дIаухийтилга телхадара керттера бахьан да ведомстваштa юкъера тIахьожам во хилар, бухгалтерски учет во вIаштIехьдаккха хилар, ахча дIадахийтара оттаяь йола порядок нийса лелайтара доагIар министерствай. ведомствай кулгалхоша лерттIа хьа ца дехар.

Докладчика хьачуелар Лакхехьарча Советс чIоагIъяйта Нохч-ГIалгIай АССР 1975 шерара Паччахьалкхен бюджет кхоачашъярах йола отчет. Республика бюджет кхоачашъяьй доходашта 162597 эзар сом, расходашта — 154509 эзар сом, доходаш расходел 8088 эзар сом дуккхагIа а йолаш.

* * *

Пренешка хьалхара къамаьл дир Грозненски горисполкома председатела, депутата **В. М. Шамардина.** ТIехьарча хана Грозный дикка хувценнай аьлар цо. Города предприятешеи организацешеи доккхий балхаш чакхдаьхад наха чубаха цIенош, школаш, больницаш, берий учрежденеш, культура, торговле, бытовой гIулакхаш дара объекташ хьалъеш. Дукха балхаш даьд коммунальни гIирсаш хьалдеш, городской транспорт шеръеш, город хозъеш.

Бакъда города боахама тIатIа дуккхагIа хIамаш эш. Къаьстта ира латт наха чубаха цIенош, берий учрежденеш ца тоъаш хилара гIулакх. Иштта тоъац тикаш, бытовойи общественни кхачани предприятеш. Баха нах леткъ транспорт, телефонаш тоъац яхаш. Тоъаш яц наха йIовхал, хий.

ДIахо оратора дийцар йоккхий промышленни предприятеш юкъе а озаш хьалхашка этта проблемаш къоастаяра оттаяьча шеррача программах.

Дош лу республика юрта боахама министра, депутата **Д. Г. Завгаева.** Цо йоах дIадахача пхе шера Нохч-ГIалгIайчен юрта боахам айбеннаб. Укх шера хиоттам во лаьттабале а колхозашеи совхозашеи план 115 эзар тонн йолча Даьхен амбаршка дIачутессар 124 эзар тонн ялат, план 29 эзар тонн йолча паччахьалкхега дехкар 34 эзар тонн баьцадаараш, план 136 эзар тонн йолча 138 эзар тонн шекара свекла. ТIеххкоачашъяьй коартол, комсаш, тхьамка, тха, кхыйола продукци йохкара планаш.

1977 шера юрта боахама болхлошта хьалхашка отта декхараш доккхийи бехктокхамеи да. 365 эзар тонн ялат, 150 эзар тонн шекара свекла, 79 эзар тонн шура, 24,5 эзар тонн дулх, дуккха кхыйола продукци яккха еза. НийслагIча пятилетке шера юкъерча производства боарамал 1,2-зза дуккхагIа хул из. Иштта низкъала планаш хиларо дIадех хIара колхозе, совхозе, районе дIадахача шера итогашка критически хьажар, йолаш йолча ерригача торонехи кхоачамехи ма-могга дуккхагIа пайда эцара гIулакхаш белгалделга.

Депутата белгаллир цу тайпарча торонех цаI оахача лаьттах дикагIа пайда эцар долга. ШоллагIа йоккха торо — хиш дехкар. ТIехьарча шерашка цхьадола балхаш даьд хиш дехкача лаьттаех дикагIа пайда эцара. ДуккхагIа ехк минеральнии органически удобренеш, дикагIа пайда эц хих, хиш дехкача лаьттай структура эргайоахаш тоаю. Цо хIанзле а торо еннай хьажкIаш, шекара свекла, баьцадаараш, доакъара культураш тешшаме хьувкъас. Бакъда массанахьа а дац гIулакх иштта. Цхьайолча хана хиш дехкачара хьувкъам кIезигагIа боаккх хиш ца дехкача лаьтташ тIарчул. Бахьанаш дукха дя укхаза. бакъда керттердар хий ца тоъалга да. Цунца дийза РСФСР хиибоахама министерствагара деха деза Шелковскойи Гудермесскии районашка къаьстта хих шоллагIа пайда эцаргбола дешаш къоастаде. хIаьта йоккха водохранилищаш хьалъе. керда техника, хиш дехкара керда система юкъейоалае.

«Электроприбор» завода сборщица, депутата **В. Г. Лазаревас** дийцар предприятеколлективо даьхача толамех. Толаме кхоачашдеш да иттлагIча пятилетка хьалхарча шерара социалистически декхараш. Укх шера итт бетта товарни продукци йохкара план 20 октябре кхоачашъяьй. Планал совгIа арахийцай 250 эзар сома продукци.

Заводе оттаяьй производства эффективность лакхъяреи продукци дикал айяреи план. ИттлагIча пятилетке заводо арахецача продукце дерригa 22 тайпа хьалхарча категорехи паччахьалкхен дикала Знак йолаши хургда.

Коллективо даьха толамаш ши-шегIа хьахиннадац. Заводе болх бечарех 98 процент яхьа дерригача тайпашта юкъеэзаб, 1500 саг шо-шоай декхараш тIаийца яхье баьннаб, 200 инженерно-технически болхло шоай творчески планаш йолаш ва.

«Грознефть» объединене генеральни директора, депутата **В. А. Сорокина** къамаьл хетадаь дар иттлагIча пятилетке мехкдаьтта доаккхача стабилизаци яра. Цу декхарах, аьлар цо, республика мехкдаьттахой лоархIабу. 1976 шера 7790 эзар тоннал кIезигагIа доаккхаргдац мехкдаьтта, цунца планал совгIа 180 эзар тонн а йолаш.

ИттлагIча пятилетке эшаш йола материально-технически ресурсаш тIаерзаергья перспективнегIа йолча майдаштеи районаштеи, мехкдьттеи гази йоалла керда моттигаш караерзаяр духьа. Республика мехкдаьттахой керттерча декхарех цаI да мехкдаьтта доалла моттигаш караерзаелга эргадоахаш тоадар, балхашта интенсификаци елга. ХIанз «Старогрознефть», «Малгобекнефть», «Горскнефть», «Сунжанефть», «Октябрьнефть», НГДУ балхаш деш я тIоанашта искусственни воздействи яра. Цо торо хулийтаргья 10—15 процент дуккхагIа, е йиъ миллионал кIезигагIа доацаш мехкдаьтта даккха.

Дика хьокхамаш долаш чакхдоакх иттлагIча пятилетка хьалхара шу Назрановски «Электроинструмент» яхача завода коллективо. Итт бетта план, ханал хьалха, 26 октябре кхоачашъяьй, планал совгIа арахийцай дукха продукци.

Даьха толамаш а дийца, депутата **Л. М. Дахкильговас,** «Электроинструмент» яхача завода прессовщицас, дукхален дикален хьокхамаш дIахо тоадара къоастадаиза дергдола дош къоастадаьдац, йоах депутата, заводе специалисташ тоъац, уж шоай балхаш тIа дIачIоагIбалийтара новкъарле ю чуIе цIенош ца хиларо. 13 юрта бах заводе болх беш бола болхлой, цхьабакъда транспорт тоъац, цудухьа нах каст-каста балха тIехьабус, сахьаташ доах автобусага хьежаш латташ. Детсада болх тхона кхоачамбеш бац. Уж дешаш къоастадара тхоашта новкъостал дар дех аз.

Трибуне ва депутат **А. И. Воронкин,** КПСС Грозненски райкома хьалхара секретарь. Цо йийцар иттлагIча пятилетке района халкъа боахам дегIабоалабара перспективаш. Колхозашкеи совхозашкеи дикка дуккхагIа довхаргда ялат, сом, шура, дулх, фуаш. Сомий бешамашта реконструкци яраи керда яраш дIайогIараи дукха болх бергба «Консервплодоовощ» яхача объединенеи «Плодопром» яхача трестеи. Колхозий юкъарча кооперацеларда тIа юртбоахама производствана специализации концентрации яра гIулакх дIахо дегIадоаладара чоалхане дешаш къоастаде дезаш я районе.

Района хьалхашка оттадаь декхараш чоалхане да, йоах дIахо оратора, хIаьта уж кхоачашделга района колхозехи совхозехи меттел, цхьайолча республикански организацех а тийша да. ЛоархIаме объекташ я хIана районе хьалъеш, хIаьта уж шоай ханнахьа болх бе йолаялийтарах тийша да юрта боахам промышленни ларда тIа боаккхилга. Цхьабакъда «Чечингсельстрой», «Чечингколхозстрой» тресташа, «Грозгипростроя» проектировщикаша, заказчикаша — юрта боахама министерства УКС-о, «Консервплодоовощ» объединене болх во бар бахьан долаш уж лоархIаме объекташ хьалъяь ца йовлаш гайнай. Из бахьан долаш республикага хIанзле а дIа ца кхоачаш дус эзараш тоннаш дулх, шура, баьцадаараш, белгтгалара халонаш хьалхашка увтт районо планаш кхоачашьяра.

Къамаьл де дош лу депутата **М. У. Умаровна,** Нохч-ГIалгIай АССР просвещене министра. Цо йоах, республика Лакхехьарча Совета сессе юшаш йола халкъбоахама плани паччахьалкхен бюджети халкъа образованена чIоагIа уйла тIайохийташ я, республика педагогически коллективо белггалара толамаш даьхад кхувш йоагIача тIехьенна дешар хьехаран коммунистически кхетам балараи. Керттерча даькъе кьоастаяь яьннай массанега а юкъера образовани яккхийтара проблема. Укх шера юкъерча образоване ерригача формаша чулаьцаб 99 процент хIана бац аьнна бола бархIлагIа классаш йистеяьхараш.

Цунца цхьана, йоах министра, хIанз а дукха да къоастаданза диса дешаши проблемаши. Школашта чухьа деш дола кулгали лоаттабу тIахьожами цIенхаштта тоабе, хIара урок а классе йоацаш чакхйоаха мероприятеш а дикагIа хургйола гIулакх де, дешархоштеи цар даьшта-ноаноштеи идейно-политически, интернациональни, атеистически кхетам балара болх хьинарегIа чакхбаха беза. Школаша дIадехараши царна эшараши кхоачашдара къахьегамхой депутатий моттигерча Советий оагIонгахьара новкъостали теркой хиларга доглоахаш да тхо. Педколлективай балха чулоацам цар кIоаргагIа теркалбергбола, массанега а бархI шера дешийтарах дола лакон кхоачашделга Iаладдергдола гIулакх данза дарга дац.

Просвещене капитальни объекташ хьалъяра планага хьежжа, укх шера республике дукхьашха дIадаккха дезаш де кхаь сменагIа заиятеш елга, цхьабакъда мохк агаро тха планаш йохаяьй; хIанз а кхаь сменагIа болх беш 30 школа я. РСФСР Министрий Совето даь тоъал доккха материальни новкъостал гIишлонхой бехкагIа эффект кIезига йолаш хилар, хIана аьлча гIишлош еча цхьанна а организаце практически укх шера кхоачашъяьяц школаш, школай-интернатий общежитеш, школашкара интернаташ, юрташкарча хьехархой бераштa лаьрхIа детсадаш, квартираш эксплуатаце дIаялара оттаяь хинна планови заданеш.

ХIанз къаьстта лоархIаме да къахьегамца кхетам балареи профессиональни лостам балареи дешаш. Проблема бIарчча къоастаяц республике хIанз йолаш йолча дешархой производственни бригадашеи звенощеи, школьни лесничестваша, лакхерча классашкарча дешархоша къахьегареи салаIареи лагераша. Юрташкара кагирхой республика колхозашкеи совхозашкеи дIачIоагIбара технически дика кийчъяь механизировании всеобуч хиланза яргьяц. Алхха шоай низаца цу декхарех лоархIаюлургьяц школаш. Новкъостал, хIаьта керттердар, боахамий кулгалхой юрташкарча къахьегамхой лакха квалифицировании кадраш кийчъярца безам болаш хулга эш. Колхозий юкъара юртбоахама дешара производственни комбинаташ яккханза яргьяц. Городашкарча школьникашта вIаштIехьдаккха доагIа республикерча промышленни предприятеша хьае езача школай юкъарча дешара-производственни комбинатий ларда тIа производственни дешар хьехилга.

Къамаьл ду депутата **Н. Г. Иващенкос,** Шелковской районерча «Красный пахарь» яхача колхоза агронома-бригадира.

Лаьттанцаоеи хьайбашкареи йоаха продукташ яхараи паччахьалкхенга йохкараи иттлагIча пятилетка тхона оттаяь планаш тоъал йоккхий а, яле а, кхоачашъюлургйолаш я. Цу гIулакхъа эша кхоачамаш долаш да. Царех эггара боккхагIа бар юрта боахамерча лаьттаех пайда дикагIа эцар. Капитальни планировка е езаш да тха лаьтташ. Дуккха шераш хьалхагIа Сулак-Чебутлински системана проект оттайра болх беш хиннай Ростовски институт. Цу проектагIа 8500 гектар лаьттана планировка е езаш яр колхоза. Шераш дIаух, хIаьта гIулакх меттахьа доалаш дац. Укх сессе соиам тIа тха лаьтташта реконструкци яра оттаяь проекташ чакхъяхара новкъостал делга Российски Федераце Министрий Советагара дехаш йола пункт дIаяздьяр лов сона.

Тха колхозхоша чIоагIа сатоттдеш гIулакх да Каргалински культура ЦIа хьалдаь ца доалаш хьедалар.

Къамаьл де дош лу депутата **А. К. Зязина,** автономни республика жилищно-коммунальни боахама министра. Цо хоам бир, кердача пятилетка хьалхарча шера итт бетта план министерства дерригача доакъоша кхоачашъяь хиларех. НийслагIча пятилетка шерашка жилищно-коммунальни боахам дегIабоалабара чакхдаьхад городаши нах баха кхыйола моттигаши тоаяра а цар санитарни хьал тоадара а балхаш. ДIадахача пхе шера алхха моттигерча Советашка гIолла коммунальни гIирсаш хьалдаргеи моттигаш тоаяргеи дIаяхийта ерригa капиталовложенеш 31,2 миллион сом хилар. Министерство бIарчча хьанийца а болх бе йолаялийтай 25 миллион совгIа сома маьха керттера фондаш. НийслагIча пятилетке коммунальни предприятеша бархIлагIча пятилеткаца нийсдича 30,4 процент дуккхагIа даьд гIулакхаш.

Цунца цхьана, дуккхача лоархIамеча хьокхамашта бахача наха коммунальни гIулакхаш дара боарам хIанз а лоха ба, хIаьта РСФСР моттигерча Советий боахама юккъерча хьокхамел дикка тIехьа а бус. Къаьст-къаьстача городийи районийи коммунальни боахам дегIабоалабелга комплексно леладац, хIаьта цига планови гIирсаш хьалдара новкъарленаш ю водоснабжене, канализаце, теплоснабжене объекташ а кхыдола инженерни гIирсаш а хьалделга тIехьадисарах. Къаьст-къаьстача городий, поселкай, юрташка нах бахача моттигий санитарни хьал хIанз а санитарни бокъонаша ма-яххара дац. ГIирсаш хьалдечара кхоачамбоацараш дIадаьхадац, эсален маьха дезен ду гIишлой-монтажни балхаш, гIирсаш хьалдара ханаш гоаю.

Жилищно-коммунальни боахама Министерства республика Госпланаца цхьана мероприятеш кийчъяьй жилищно-коммунальни боахам дIахо, 1976—1980 шерашка дегIабоалабара. ИттлагIча пятилетке коммунальни объекташ хьалъярга дIадохийтаргда 33 миллион сом. 1980 шерага кхоачаш моттигерча Советий чуIа цIенош кийчдара боарам канализацена — 91 процент, центральни отопленена — 81 процент, водопровода — 93 процент, газификацена — 98 процент, чуIеча цIеноштa комплексни ремонт яра — 90 процент хургба. Министерстаашкареи ведомствашкареи хьаэцаргда 400 эзар совгIа квадратни метр чуIе моттиг йола цIенош. ДIахо дегIабоагIаргба водопроводно-канализационни боахам. ДIахо дергда городашкеи юрташкеи йIовхали гази чуйиллара балхаш. ХIара шера эксплуатаце дIатергья 85—90 километр газови сеташ.

ДегIаухаргья городской электротранспорт. Дукха доакъош долаш болча коммунальни боахама квалифицировании кадраш кийчъяра 1979 шера хьалъяь яккха лерхI 600 моттиг йола профтехучилища.

Пятилетка хьалхарча шера цхьайтта бутт дIабаьннаб. Цхьабакъда коммунальни объекташ хьалъяра гIулакхаш хIанз укх сахьата да веларгволаш дац, къаьстта а город Грозне. Города дуккхагIа йолча объекташка пайда кIезига эц хьахьожаяьча капитальни вложенеех. Къоастаданза диса дешаш кIезига дац чуIеча цIеноштеи коммунальни объекташтеи эксплуатаци еча а.

Къамаьл де дош лу депутата Урус-Мартановски районни больница берий отделене заведующцена **Т. М. Гисаригована.**

УнахцIено лораяри социальни Iалашо яраи йолча республика Лакхехьарча Совета массазарча комиссе, аьлар цо, унахцIено лораяра капитальни гIишлош хьалъелга мишта латт хьожаш дош дийцад. Гучадьаннад укх карарча шера цу гIулакха хьожадаьча ахчах ахаиел совгIа дар пайда ца эцаш дисалга. Ведено юрта 25 менгена лаьрхIа больница хьалъю 1973 шера денз, хIаьта Шелковской станице 50 менгена лаьрхIа яр хьалъеш латта кхо шу гаргга да. Урус-Мартановски районе санэпидстанцера лаборатори хьалъяра 15 эзар сом хьожадаьдар, бакъда Грозненски района РСУ цох лоадама пайда ийцабац. Дарбан учрежденеш хьалъяра дуккхагIа теркам тIаахийта беза. Республике хIанз а тIехьа берий больница яц, из хьалъяра дош хIара шера увттадеш долаше а. Районии центрашка берий типови больницаш хьалъе йолае еза ха а хьатIаэттай хIанз. йоахъяра эша дIайха хий, ма-

Керттерча декхарех цаI да юрташка бахачарна лоаттаду медицински гIулакх городскойчун боарамга дIакхоачаделга. Из де йиш я централи районни больницай база дIахо чIоагIъяреи специализированни новкъостал делга дегIадоаладареи наькъаца. Республике менгей фонд кIезиглуш хилар кхы ла йиш йолаш дац, лаьтта агарех йохаяь медицински учрежденеш юха болх бе йолаялийтара торонаш лаха еза. Къамаьл чакхдоалаш депутата массехк хоадам бола предложени елар республике бахача наха лоаттаду медицински гIулакх дIахо тоадара даькъе.

Ше къамаьл деш депутата, къахьегамхой депутатий Наурски районии Совета исполкома председатела **А. Л. Прокопова** аьлар, укх шера района къахьегамхоша во хьокхамаш даьхадац юрта боахам дегIабоалабеш. Дерригача хьокхамий хьакъехьа, дулхагара дIайикхача, паччахьалкхена юртбоахама продукци дIаялара шера планаши социалистически декхараши кхоачашдир 30 ноябре. Боккха хьувкъам баьккхар района комсаш лелаераша. 10300 гектарах хIаране тIара юккъера лаьрхIача 75 центнер яьккхар, хIаьта валовой лаьрхIа чуийцар 77856 тонн, из хул тIанийцача социалистически декхарел тIех. Комсаш лелаеча ерригача совхозашеи колхозашеи кхоачашйир паччахьалкхенга комсаш йохкара планаши социалистически декхараши. Дика хьийкъа комсаш чуэцаш района доккха новкъостал дир город Грозне предприятеша, лакхерча а юкъерча а дешара заведеней студенташа, профтехучилищей дешархоша.

ХIанз юрта боахама къахьегамхоша тIагIертта болх бу комсий плантацешкара дерригa гIулакхаш чакхдаха, хьайбашка дика Iа даккхийта, цар продуктивность лакхъе, бIаьсти кхашка балхаш дара техникана ханнахьа ремонт е гIерташ. Боккха болх бу укх деношка юртий Советаша, депутаташа, дуккхача нахах латтача активо.

ДIахо оратора белгалдоаккх продукташ дуккхагIа яха езаш, юрташкарча къахьегамхой къахьегама а быта а хьалаш тоаде дезаш, района боахамий экономика лакхъе езаш, унахцIено лораяра, халкъа образоване, торговле, кхыча органий болх тоабе безаш хиларца дувзаденна дешаш республика министерствашеи ведомствашеи даькъа а лоацаш мара кхоачашде йиш йоацаш хилар. Уж дешаш дувц харжархой наказаш тIа. ХIанз а боахамашка хьадаьдац комсаш лелаерий кадраш дIачIоагIъяра эша культурно-бытовой хьалаш, балхара дукха дIабувл нах. Комсаш лелаеча совхозашта кIезига тел фосфорни удобренеш, кхоачамболлаш Iалашъяц техникаца, къаьстта ДТ-75 яхача гусеничи тракторашца. Районе комсаш лелаелга 10—15 шера лаьрхIа дегIадоаладара дош комплексно къоастаде ха эттай.

Района боахамашка да 17 эзар гектар совгIа хула хий дехка лаьтта, бакъда капитально шаьрдаь тоадаьр 3200 гектар мара дац. Капитальни гIишлош хьалъяра гIулакх, къаьстта юрта боахама Министерства пхе совхозе во латт. КIезига тел капитальни вложенеш, боахамаш ах дакъа мара Iалашдаьдац гIишлой материалашца. Запасной оатхалаши материалаши ца тоъар бахьан долаш дуккхача даькъе дика ремонт юлац техникана. «Сельхозтехника» Надтеречни межрайонни отделенена леткъаш дукха моттигаш хул.

КПСС XXV-ча съездей вай парте ЦК октябрьски Пленумей решенеш керте а лувцаш Н. Анисимова цIерагIча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода коллективо тIатеIIа къовсам лоаттабу иттлагIча пятилетка хьалхарча шера заданеш кхоачаши тIехкхоачаши яра тIехь. ХIанз завода коллективо болх мишта бу дийцар ше къамаьл деш завода оператора депутата **Л. И. Елагинас.** Товарни продукци арахецара итт бетта план 105,7 проценти валови продукци арахецара 100,7 проценти кхоачашъяьй. Завода коллективо хьалхарчарца хьаллаьцар. «ХIара балха денна — дикала Знак!» яха химикий тIахьехам. Духхьал аналитически крекинга установкашка мероприятей комплекс кхоачашъяро торо елар тхона цу установкашка 20 процент дуккхагIа бедал чакхьяккха.

Депутата дувц Кирова цIерагIча поселка хьаштех, цу поселкерча харжархой наказаш кхоачашдеш ца хиларах. Массаза а хилац квартираш йIоавхъяра эша дIайха хий, мабоагIа вIаштIехьбаьккхабац общественни транспорта болх.

Паччахьалкхенга ялат доккхара тIанийца доккхагIдола декхараш кхоачашдара лоархIаме дакъа, аьлар ше къамаьл деш «Самашкинский» совхоза трактористкас депутата **Б. Муртазалиевас,** юкъеххухь совхоза коллективо. Укх карарча шера ялат кхедераша, гектара тIара 23 центнер чу а нийца, заготовительни пункташка дIадахийтад 6079 тонн ялат. ГIулакхаш во лелац боахама кхыдолча даькъе а — хьайбаш леладеча. Толамца кхоачашъеш я шура яккхара план, хIаьта паччахьалкхенга планал совгIа йохкаш а латт из. ХIанз чакхдоалаш латт дерригa а юртбоахама балхаш. Минеральни удобренеш а ехкаш, зяба аьха даьннад ерригача мукъа яьдача моттигашкара лаьтта. Чакхдоалаш латт ерригa юртбоахама техника тоаяь яккхар.

Тха бригаде, йоах дIахо депутата, йиъ йоI-механизатор я. Тха мехкарех бехк баккха йиш йолаш моттиг нийсъеннаяц хIанзалца, маIача наха тIехьа ца бусаш дика бу цар болх. ХIанз кхы а пхи йоI я тха совхозе хIара шера чакхйоахаш йолча курсашка деша яха кийчлуш. Йоккхий халонаш духьалъювл тхона совхозе дика ремонтни база ца хиларах, цудухьа цкъаза болх ца беш латт техника. «Сельхозтехника» Урус-Мартановскии, Сунженски районашта юкъерча отделенеша цкъаза телхаю машинаш тоаяра йола график. ХIаьта керттерадар да уж каст-каста эсала тоаелга, брак оахош дIаяккха езаш хул тхо. Тхона хет «Сельхозтехника» отделени районе хьаелла еза ха хьатIаэттай аьнна. Геттара кIезига да тхога хий дехка лаьтташ. Авари хилара ден тIа дIатIакхаьча хий дехка оеть тоаяр дех оаха республика мелиорацеи хиш боахамеи министерствагара. Иштта дех Закан-Юрта клуб хьалъелга гIишлошъяра плана юкъедахвар а, хIана аьлча хьалхагIа хинна клуб цIенхаштта йохаяьй мохк агаро.

Цул тIехьагIа къамаьл де дош дийхар къахьегамхой депутатий Сунженски районии Совета исполкома председатела депутата **Б. С. Шадиева.** Цо дийцар иттлагIча пятилетке района боахам дегIабоалабара планий хьакъехьа. Район социально - экономически дегIайолаяра йоккха программа вахаре кхоачашъяра, йоах депутата, тIатеIIа а беркате а къахьега деза тха, къаьстта балха эффективности дикали тоаяра даькъе. Цу даькъе де дезараш дукха да тха. Ерригa предприятеш яц планаш кхоачашъеш а, хIаьта продукце дикал таханарча дено дIадехарел тIехьаюс. Дикка дукха продукци арахец шоллагIча категорегIа йолаш, хIаьта дикала Знак еннаяц хIанз а цхьаккха тайпа продукцена. Производственни мощносташ караерзаелга хIанз а дика вIаштIехьдаькхадац рудни йоацача гIишлой материалий заводе.

Районерча лаьтта леладераша чIоагIа теркам тIабохийт ялат дуккхагIа даккхара, къаьстта гурахьа дIадийнача кхаш тIара. Укх шера боахамашка гурахьа дIадийна ялат 24 эзар гектарага кхоачадаьд. Коартолий фу леладара гIулакх тоадара а дукха балхаш ду. «Путь к коммунизму» яхача колхоза база тIа вIашагIйоллаш латт коартола элитни фу кхедара Къилбаседа-Кавказски фун боахама опорни пункт. Оаха йизза хьаллоац лоаман районашка коартол лелаяра хьакъехьара предложени. Цу даькъе опыт йолаш я Орджоникидзе цIерагIа колхоз.

ТIеххьарча шин-кхаь шера дIаяьхар районе хинна дуккха хьакхарч лелаю фермаш. ХIанз кхийттад тхо уж фермаш дIаяхар ханал хьалха даь хиларах, кIаьта из гIалат тоадергда оаха. Бакъда, специализаци яра тхо юха даргда яхилгам дац из. Ала доагIа иттлагIча пятилетке доакъошта специализаци яра гIулакх дизза чакхдоаккхаш ца хилар. Ерригача колхозашка баьцадаараш леладанза далац тхо, из экономически тхона пайда болаш дац.

Къамаьл чакхдоаллаш оратора белгалдир районе кхоачамхиллал йолаш а царех бизза пайда ца эцаш а йолча къахьегама ресурсех дикагIа пайда эца безаш хилара дешаш.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совето массаваръза а волаш тIанийцар 1976—1980 шерашка республика халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен плана хьакъехьара, 1977 шера Нохч-ГIалгIай АССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен плана хьакъехьара, 1977 шера йолча автономни республика Паччахьалкхен бюджета хьакъехьара законаш, хIаьта 1975 шерара Нохч-ГIалгIай АССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъяра хьакъехьарча отчетах бола соцам а тIанийцар.

Лакхехьарча Совето вIашагIъеллар кхалнаьха къахьегамеи бытеи, нанали берали лорадара дешашта йола массазара комисси, тIанийцар массазарча комиссей составашка хиннача хувцамий хьакъехьара, автономни республика Лакхехьарча Совета Президиума членалла депутаташ **А. В. Власов**—КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхара секретарь, **М. М. Керимов**—къахьегамхой депутатий Ачхой-Мартановски районии Совета исполкома председатели харжара хьакъехьара соцамаш.

Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизарга

НОХЧ-ГIАЛГIАЙЧЕНЕ—КАЛМЫЦКИ АССР ДЕНОШ

СИЙРДАЧА НАЬКЪАГIА

20 октябре 1935 шера автономни областах Калмыцки Автономни Советски Социалистически Республика яьй. 75,9 эзар квадратни километр дIалоац цо. Баха нах — 280 эзар саг (1976 ш.). Республике я 12 район, 3 город, городской хьисапе 5 поселок. Столица — г. Элиста.

Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци хилалехьа, Россе кхыйолча кагий къамаш дахача моттигашка санна, къе а миска а хиннад калмыкий вахар. Йоазув-дешар ховш хиннабац нах, дына керте латтарий низ-Iоткъама кIал лаьттаб уж цхьаккха бокъо а йоацаш.

Цхьабакъла Советий Iаьдал эттачул тIехьагIа керда, ирсе вахар кхаьчар Калмыке аренашка.

Тахан кхо ордел лелаю Калмыки чIоагIгIа дегIаена экономикеи культуреи йола республика я. Цун промышленни предприятешка, колхозашка, совхозашка. Iилман учрежденешка, вузашка болх беш ба кховзткъеи итт совгIача къамах бола нах.

Тахан Калмыки я наьха санна дегIабенача механизированни юрта боахама, промышленноста республика. Масала, цун кхашка, фермашка болх беш я 10 эзар трактор, царна юкъе кердагIа йола К-701, Т-80 яхараш а йолаш, 7 эзар совгIа автомобиль, 3,5 эзар комбайн, 40 эзар совгIа кхыйола юртбоахама машини механизми.

Республика колхозашкеи совхозашкеи вIашагIъехкаш латт агропромышленни объединенеш, низ бола хьайбай комплексаш.

ХIара шера Калмыке паччахьалкхенга докк 45 эзар тоннага дIакховчаш дулх, 15 эзар тонн гаргга тха. Мехкага хIара шера дуккагIа кхоач фуащ, шура, чкъаьрий, дуга, кхачан кхыйола продукци.

Республике чIоагIа дегIаленад капитальни гIишлош хьалъелга. ИйслагIча пятилетке паччахьалкхено цу гIулакха хьахьожадаьдар 641 миллион сом, хIаьта иттлагIча пятилетке из 1,5-эза дуккагIа хургда.

Вай мехка я доазол дехьа а дика йовзаш я Каспийски машзавода продукци—автолавкаш, автозавозаш, почтови машинаш, кхыраш а.

ХIанзара Калмыки — формага диллача къамаши чулоацамга диллача социалистически, ший маIанга диллача интернациональни йола дегIаенача культура мохк ба.

Калмыке я 318 библиотека, цига да 3 миллиони 147 эзари книжка, уж дешаш ва 210 эзар саг. Республике болх беш я художественни самодеятельноста 856 коллектив, 9 халкъа театр, 12 любительски, музыкально-хореографически ансамбль. Къахьегамхошта гIулакх деш я 20 духовой, 62 эстрадни, 103 драматически коллектив.

Республике болх беш я 29 берий музыкальнии художественнии школа, музыкальнии культурно-просветительнии училище.

Советски Iаьдала шерашка къаьстта дукха хIама даьд йоазув-дешар ца ховлга дIадаккхара даькъе. ХIанз Калмыцки Iилма-тохкама институт, агролесомелиораце Ерригсоюзни НИИ хьуп опытни станци, кхыраш.

СУРТАШ ТIА: г. Элиста, В. И. Ленина майда (лакхехьа), Яшкульски районерча «Гашунский» совхоза воккхагIвола жа Iу, Социалистически Къахьегама Турпал А. К. Босхомджиев.

И. БУРСАКОВА сурташ.

ШОАЙ ДОШ КХОАЧАШДИР

ИттлагIча пятилетка хьалхарча шера 10 бетта план 14 октябре кхоачашйир Карабулакски химически реагентий завода коллективо. ПланагIа 15239 тонн арахеца йоагIача 15548 тонн конденсированни сульфит-спиртовой моакха арахийцар. ПланагIа 4560 тонн арахеца йоагIача 5204 тонн керда реагент феррохромолигносулфонат арахийцай.

Из дар завода болхлоша Сийлахь-боккхача Октябра 59 шу дизара сийленца вакъабахара социалистически яхь а лоаттаеш кийчдаь совгIат.

Уж толамаш доахача эггара доккхагIа дола дакъа лаьцар «В» смена болхлоша. Цунна кулгалдеш ва инженер-технолог Александр Иванович Тишков. Дукха ха яц из цу сменана керте этта. Бакъда из йоккха опыт йола саг ва. 14 шу да цо технологически балхаш ду. Дика довз цунна де дезар, болх вIаштIехьбаккха, коллектива барт тоабе хов. ХIаьта хIанз цунца болх беш бола нах тайп-тайпарча къамех ба. Царех хIаране кIоаргга кхета а деш кхоачашду шоай декхар. Масала, хьаэцаргья вай. Шевлякова Люба. Из реакторни блока аппаратчица я. Ерригача смена балха тIа керттера ба цун болх. Цо из леррттIа барах дуккхача даькъе тийша да ерригача смена каялар продукци дукха а дика а арахецар.

Тешаме, шеквала ца везаш бу ший болх слесара Бузорин Сашас. Цо ремонт йича сайца ца латташи тешамеи болх бу механизмаша.

Ший бригада болхлой маьбоаггIара дIаннйсбе, цар барт товбе ховш я упоковочни отделене бригадир В. Корнилова. Цхьан нанас баь йижарий санна безаме ба шоайла цунцара кхалнах. Уж ба гIалгIай Дакиева Шурехан, Барахоева Люба, жутте Богатырева Хая, кхыбараш.

Новкъоста Л. И. Брежнева КПСС ЦК октябрьски (1976 ш.) Пленуме даьча къамаьло чIоаггIа дог уроттадьча завода коллективо из къамаьл къоабалдаь хьатIаийцар — укх шера план 25 декабрь тIакхоачаш чакхъяккха декхар тIаийцар. ХIаьта из декхар кхоачашдеча ший сийна эггара хьалха шIе байракх урагIъяхийта лерхI «В» сменас.

В. РОГОВ,
Карабулакски реагентий завода аппаратчик.

ЦХЬАН КОЛЛЕКТИВА БОККХА ТОЛАМ

ИттлагIча пятилетка хьалхарча шера планни тIаийца социалистически декхараши хьанал хьалха кхоачашдара шерра социалистически яхь йоаржаяь хьинаре къахьийгар Ассински консервни завода цехий, смений, бригадий коллективаша. Шоай торонехи кхоачамехи бизза пайда а ийбеш иштта къахьегарах доккха беркат даьннад царна.

КПСС ЦК октябрьски (1976 ш.) Пленума, СССР Лакхехьарча Совета сессе решенешта жоп а луш ханал дукха хьалха кхоачашъяьй завода болхлоша пятилетка хьалхарча шера плани тIаийца социалистически декхараши. Заводе вIашагIъеллача болхлой корреспондентски поста членаша цу къахьегама толамех лаьца язъяь материалаш кепатох оаха тахан.

КЕРДАДАРЕХ БОАЛА ПАЙДА

ИттлагIча пятилеткагIа керттера декхар да производства эффективность лакхъелга, арахеца продукци дикагIа хулийтилга. Цу даькъе «ХIара балха денна — дикала Знак» яхача девизагIа къа а хьегаш шерра социалистически яхь йоаржаяьй тха болхлоша. Тха коллективо социалистически декхараш тIаийцад ер пятилетка чакхйоалача хана паччахьалкхен дикала Знак йолаш 8 тайпа продукци хилийта.

Цу гIулакха тIехьа дукха балхаш даьд заводе укх шера а. 14 комплексно-механизированни лини, керда тайпара тара, дикагIйола технологи, лабораторни тIахьожам лоаттабара керда методаш производствана юкъейоалаяьй. Иштта балха юкъейоалаяьй брак йоацаш продукци кийч а еш из цкъа дIаелча юха ца ерзаеш дIаяхийтара йола система, чIоагIъяьй технологически дисциплина, стандарташеи техническ хьалашеи дIа ма-дехха арахеца продукци хилийтара тIахьожам лоаттабелга тоадаьд, чIоагIъяьй бедала, технологически, механически, экономически службаш. Цар торо хулийтаргья бедал дикагIа хилийта, биззача низаца оборудованега болх байта, производства балха йоккха экономически эффективность лакхъе.

Укх шера хьалхарча итт бетта 21 организационно-технически мероприяти чакхъяьккхай. Цох хьахиннар дика да. Укх шера цхьаккха тайпа рекламаци кхаьчаяц. Соакха итт бетта хинначул 45 процент кIезигъеннай брак, лакхерча сортагIа арахийца продукци 119,6 процент я.

Уж къахьегама толамаш доахача къаьстта дика болх барца белгалъяьнна я томатни цеха варщица О. Н. Жихарева. ХIара сменагIа кхоккха норма кхоачашъю цо. Социалистически яхье хьалхалаттараш ба болхлой Т. Турщаева, А. Д. Смирнова, В. М. Пирожников, М. Г. Гандалоева, А. И. Теплоева, Р. Е. Абросимова, М. К. Буляева, П. Д. Ахмадова, кхы дукха бараш а. ХIара сменагIа нормаш 120 — 130 процент кхоачашъю цар.

Хьалхашка латта декхараш лизза кхоачаш а деш, ер пятилетка чакхйоалача хана арахеца консерваш 37,6 процент дуккагIеи къахьегама овсарле 23 процент лакхъерги хиларах дог тийша да тхо.

Е. РОДИМКИНА,
завода планово-экономически отдела начальник.

КЕРДАЧА КОТАЛОНАШКА

Парте XXV съезда исторически решенеша дог гIоздаьккхача Ассински завода коллективо къахьег иттлагIа пятилетка эффективностеи дикалеи пятилетка яра тIехьа. Цун хьалхарча шера план ханал хьалха, 15 ноябре кхоачашъяьй. Шера 60 миллиони 460 эзари условни консервни банка арахеца йоагIача 61 миллионал совгIа арахийцай.

Из хьахиннад тIагIертта къахьегарах. Комплексно-механизированни линеш, керда технологи юкъейоалаяр бахьан долаш. Продукци дикагIа хилийтара торонаш лех оаха. Аьлча кхоачам болаш да завод укх шера рекламацеш йоацаш хинна хилар а.

Къахьегама овсарле 2 процент лакхъеннай, хIаьта продукци хьаярга дIалодар планагIа лерхIаш хинначул кIезигагIа да.

Завода партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша боккха кхетама болх бу болхлой къахьегамца коммунистически гIулакх доагIаш хилийтара. Заводе бархI цеха коллективашта коммунистически къахьегама коллектив яха цIи еннай, 447 саг коммунистически къахьегама ударник ва.

Тха заводо яхь лоаттаю Грозненски консервни заводаца. ХIара болхло гIерт продукци дуккагIа а дикагIа а арахецаш цу яхьа юкъе шийгара довгIа дакъа лаца. Шийна декхараш тIаийца 700 саг ва. Царех хIаране шоаш болх беш йолча моттиге лех задани тIехкховчашъергйола торонаш. Масала, томат доаккхача цеха болхлочо Ольга Николаевна Жихаревас норма 265 тонни тIаийца декхар 305 тонни йолаш 900 тонн томат даьккхад. Консервни цеха расфасовщица Р. Абрасимовас задани 120 эзар условни банкеи тIаийца декхар 125 эзар условни банкеи йолаш 132 эзар условни банка кийчъяьй.

ИттлагIча пятилетке завода коллективо къахьег «ХIара балха денна — дикала Знак» яхача девизагIа. Консервщикий сий дола декхар да укх пятилетке шоаш хьаеш йола продукци геттара дика йолаш торговле дIакхачийтар. ХIаьта укх пятилетке тха керттера декхар да арахецаш йола продукци геттара дика хилийтар. Из де деза арахецача продукцена стандартизации аттестаци яра болх планагIа бара, изделей керда тайпаш арахеца доладара, айпе хургйоацаши дикеи продукци кийчъяра система оттайра а юкъейоаяра а наькъаца. Дикача бедалца производство Iалашъяра, рецептураши технологически рецепташи цIенхаштта лелаяра, йоккха овсарле йолаш оборудоване болх бара, йоккха эффективность йолаш къахьегара эша хьалаш хьадергдолаш чIоагIъяьй бедала, технологически, механически службаш.

ХIанз боккха теркам тIабохийт болхлой моттигаш а цар рациональни планировка а вIаштIехьъяккхара, эргаяьккха тоаяь оборудоване система юкъейоалаяра. Заводе иштта болх бу реконструкци сихагIа йистеяккхара а продукци дукхагIа арахецаргйола хIама дара я.

Укх шера ткъаьх совгIа организационно - техническа гIулакх даьд. Цо йиш хилийтар 17 болхло балхара мукъа а валийта кхычахьа хьожаве, къахьегама овсарле 2 процент лакхъе, товарни продукцега дIадодар лохде, продукце дикагIа дола тайпаш 120 процент арахеца.

Экономически комиссе оттайир 14 предложени, царех дуккагIъяраш кхоачашъяьй. Къахьегам Iилмаи, наькъаца вIаштIехьбаккхара керттерчарех цхьа гIулакх даьд. Из я производственни къахьегам вIаштIехьбаккхара боарам мелаб хойташ йола система. Из система юкъейоалаялица во латтар балха тIехьависара, балха тIара хьалхагIа дIавахара а дисциплина телхаеш дола кхыдола а гIулакхаш.

ХIанз тешшаме ала йиш я уж телха хIамаш дIадаьннад, аьнна. ХIанз хIара болхлочоа хов ший балха мах лох хIана баьб а бутт чакхбоалаш преми ца луш ше хIана витав а.

Консервни завода хIанз технологически цехашка йола оборудовани халача хьалашка болх беш я. Уж халонаш эша а еш, завода коллективо беррига шийн низ тIабохийт цунга ца социйташ а дика а болх байтара.

Завода коллективо шерра яхь йоаржаяьй парте XXV съезда исторически решенеш толамца кхоачашъяраи Сийлахь боккхача Октябра 60 шу дизара яха ма-йоагIара накъаяхараи тIехьа.

А. РУДЕНКО,
завода директор.

БАРТТАЙНА, ВIАШИ ГIО ДЕШ

ИттлагIча пятилетка хьалхарча шера болх дика бу тха цехерча наха а оборудоване а. Цеха партийни группо (партгруппорг С. Н. Курьянов) дика оарцагIъяьккхар коллектив задани толамца кхоачашъяра, дика вIаштIехьъяьккхар социалистически яхь. Цехо шера план кхоачашйир сентябрь бетта. Из атта карагI даланзар. ТIагIертта къахьега дийзар из дара. ХIаьта 26 миллиони 300 эзари условни консервни банка арахеца езар. Из хул ерригга завода планах ах гаргга.

Шера план ханал хьалха кхоачашъяра тIехьа заводе яьржача яхьах беркат даьлар. Из бахьан долаш цеха болхлоша хIанзле арахийцай 29 миллион условни консервни банка.

Завода цехашта юкъе латтача социалистически яхье хьалхара моттиг лацарах шозза карара нара тела предприяте ЦIе байракх яьккхар оаха, хIанз из совгIат дала оттаяь а я.

Тха цехе дукха ба башхадика къахьегамхой. Уж ба томат доаккха боккхагIбола болхлой В. А. Царьков, О. Н. Жихарева, Р. М. Минчук, механик Г. С. Насибулин, слесараш П. В. Воротин, Ю. А. Майоров, В. А. Карапетьян, закатчица А. М. Синчинова, кхыбараш.

Тха коллектив дуккхача къамех болча нахах латташ а барт болаш а я.

Г. МАГОМЕДОВ,
завода томатни цеха начальник.

ЗАВОД—ШОЛЛАГIА ЦIА

Заводе оаха сакъердалуш болх бу, материально а духовно а дегIадоагIа. Цхьаккха а балха говзал йоацаш ера со укхаза балха. ГIо дара балхаш деш хилар. Цул тIехьагIа аз Iомабир электрокарщица болх. ЧоалхаIе болх бац из, кийчъенна продукци складе дIаяхьа мара езаш.

ЦIагIа цхьа хIама а этта, заводера дIаьнна Берса-Юрта яха дIаяха йийзар са. Цига аз болх бир электропередачей линеш тIа. Ши шу даьккхар аз цига. Кхы Iеялланзар — сайна шоллагIа цIа а хинна дIаэттача Ассински заводе юхаера.

Качегара болх Iомабе йолаелар. Шин бетта Iомаелар со. ХIанз кхоалагIа разряд а йолаш болх беш я.

Тха цеха коллективо болх дика бу. Цунна еннай коммунистически къахьегама ударника цIи. Болхлочун сий лакха лоаттадеш къахьега гIерт тхо. Болх дукха ба. Тхо хьожаш пхиъ боккха Iи йоаккха яй ба газаца болх беш. Цхьан сахьата 60 тонн Iи йоаккх цар.

ХIама дагадалла ца дезаш болх бе йиш хул сога са шаккхе а бер завода берий беша хиларах. Эзараш а кхы дукхагIа а болча ноаной санна ба са болх а вахар а.

Башха-дика саг ва са наставник. Из дика специалист ва 22 шу совгIа болх баьб цо укхаза. Из ва Василий Александрович Петров. Дега деза а дезаш Iомабу цо нах. Из волча Iомабала ух кхыметтел Грозера котельщикаш а.

Тха заводо шера план кхоачашъяьй. Аз доккхал ду из декхар кхоачашдеча се дакъа лоацаш хиларах. Кхы а дикагIа болх бе дог уроттаду цу хIамаша.

Е. ТИЛИПОВА.

БIУБЕННА КЪАХЬЕГ

Керда шу деддеш ба сомий цеха болхлой. Из да оаха ханал дукха хьалха шера план кхоачашъяр.

Цеха коллективо арахеца чам бола продукци дIакхоач Москве, Ленинграде, Мурманске, Владивостоке, Магнитогорске, Тюмене, вай мехкарча кхы дуккхача городашкеи юрташкеи. Цу массанахьа а чIоагIа хоатташи дика дIаэцаши я тха продукци. Ер шу чакхдалалехьа планал совгIа дуккхача маьхера продукци арахецаргья тха коллективо.

Къаьстта дика къа а хьегаш социалистически яхье хьалхалатташ хиларца белгалбаьнна ба коммунистически къахьегама ударникаш, расфасовщицаш Бухарина Елена Александровна, Четверикова Полина Ивановна, варщица Кузнецова Раиса Васильевна, кхы дуккха бараш а.

Р. КОРОЛЬКОВА,
завода сомий цеха начальник.

МЕХКДАЬТТА СКВАЖИНА ЧУРА МЕТАЛЛАШ

«Iаьржа дошув» — мехкдаьтта скважина чура яха йиш йолча продуктех алхха цаI хинна Iац. Фаьлгаца ювцача хьахар чу санна ганзаш йоахк цу чу, хIаьта уж хьаелларгйола цу чу. хIаьта уж хьаелларгйола дIоагIаш лаха гIерташ ба Iилмахой. Бакински мехкдаьтта промысле болх бе йолаеннача опытно-промышленни установке хIанзле а маьхера вещесваш «йоах» мехкдаьттаца цхьана лаьттан тIоанашкара скважинашка гIолла хьалтIадувлача хищцара.

— Мехкдаьттал шийл кIезигагIа пайдана доацаш цунца цхьана тIоанашкара хьалдоаха хи хургхиларга догдаха йиш йолаш да гIулакх, — аьнна хет Гутерман Александра, «Каспморнефть» объединенерча Iилма-тохкама лабораторе кулгалхочов, керда установка хьаьрех цхьаннена. Цунна хетачох, «урагIа vхача» цу хинех промышленни масштабе хьае йиш я веществай бIарчча гамма, хIаьта цар цIераш яха эттача — еррига а хIана яц аьнна йола Менделеева таблица дагаръе езаргья.

Специалисташа къаьстта пайдана лоархI мехкдаьтта тIоанашкара доагIа продуктивни тIоанаш дуккагIа хьаделларга хьежжа алсамдувлаш дола хий чакхдахар. Масала, Азербайджане, дунеи тIа эггара къаьнагIчарех цаI йолча мехкдаьтта регионе, скважинаша телача продукце хIара 100 кубометрах 90 гаргга яр тIоанашкарча хина кхоач. Мехкдаьтта дахара процесс чIоаггIа халача хьал тIа оттаергйолаш дола хьаштдоацар цунах хургда аьна хеташ ба мехкдаьттахой. Цу тайпарча хинех кхы а доккхагIа хьаштдоацар лоархI экологаша: мехкдаьттаца хьалйоахача цу продуктах гонахьарча Iалама боккха кхерам боалл аьнна хет царна, хIана аьлча промыслашкара арахухача хих йоахкача химически веществаша биосфера бIехъендаь, цудухьа дунеи дуккхача мехкдаьтта районашка хIанз тIа-тIа ирагIа хьаувтт проблема: фу дергда лаьттан ченашкара тIа-тIа дуккагIа араухача чIоаггIа минерализованни долча хин цу «фордашта»?

«Уж хиш чакх а даьха, юха а тIоанашка чудохийтаргда!» — жоп лу цу хаттара Iилмахоша. Азербайджана Iилмай Академе мехкдаьтта химически процессий Институте «Каспморнефть» яхача объединене специалисташца цхьана хьаяьй тIоанашкара довгIача хинех тухаши кхыйола хIамаши тешшаме дакъоастае йиш хулийташ йола метод. Баку Серебровске цIерагIча мехкдаьтта промысле хIанз хьалъеш латт деннеи бийсаннеи 10 эзар кубометрагара 15 эзар кубометрга кхаччалца промыслови хий «литта» могаргдолаш йола опытно-промышленни установка. Осадкаш дIакъоастаяьчул тIехьагIа юхейисар — гель яхар я мехкдаьттахоша шоаш цIаккха а ца яьха, безача маьха металлаш а тIехьа, яха лерхIаш йола бедал а.

Установках чакхдаьккха хий юха а тIоанашка чугIоргда, цхьабакъда хIанз волаш ший хаьдда балха задани а йолаш — тIоанашкара давлени искусственно хьаллоаттае. ХIанз вай мехка тоъал дукха мехкдаьтта доах тIоанашка хий чуахийтара новкъосталца. Цу гIулакхага Iалаьмате дукха теза хий дола. Цунна меттел промыслови хих пайда эцар. кIезигагIа дале а, шозза гIойленагIа да: цкъа-дале теза хий а кходу, шозлагIа-дале, гучадаьннад, кердача методаца чакхдаьккхаи тIоанашка юха чудахийтаи дола тIоанашкара даьккха хий тезача хил дуккха пайданагIа хилар. Цо дикагIа дошаду, массаза а яхар мо, тIоанаш хьалдикъа лоаттаду тухаш, цудухьа 10 — 15 процент дукхагIа мехкдаьтта лу тIоанаша.

— Реальни перспектива хьахул — еррига мехкдаьтта производство отходаш йоацаш хилийтараи экологически системашта цо беш бола Iоаткъам дикка кIезигбараи, — йоах профессора Сулайманов Алекпера, «Каспморнефть» яхача форда мехкдаьтта объединене начальника. — Цо цIаькха а хьахьокх, гонахьара Iалам лораларо экономически гIойленна зе ца дарал совгIа, дикка пайда луш а хилар.

Из кердадар хьахиначча мехкдаьтта химически процессий Институтa цхьан лаборатоpе болабеннача хана хьагойташ ба цун болх. Мехкдаьтта скважина чура хьалдаьккха IажагIа-тайша хий чудолча сосуда чу «Азербайджан-4» (лоацца «А-4») аьнна цIи тиллача реагента массехк тIадам чубохийт. БIаргашта бIаргагуш сийрдайоал кочал хьастара доагIа хий санна хьаIа а хьаIаш. ХьалхагIа из Iаьржа хинна хилар дагадохийташ сосуда бух тIа йижа гIоа мара хIама яц.

Дукха чоалханегIа яц промышленни установке промыслови хиш цIендара технологи. Насосаша бIеха хий хьа а лаьце чанашка — отстойникашка дохийт. Циггача цIенду из «А-4» яхача реагенто. Кубометр хига 50 граммагара 100 граммага кхаччалца йола тоннах 32 сом доаккхаш йола реагент. Цу тайппара, цIенача хин кубометрга кепига дийлагIа дакъа мара доац.

ДарегIча продуктех кийчъяьй реагент, хIаьта уж хIанз бакински предприятеша арахецаш а я. Цхьабакъла авторий вIаштIехьдаьннад хIара компанента керда, боарам боацаш боккха гуччахьара низ хулийташ уж аьттув болча тайпара цхьана таръе. Цунах латт йоах из хьаяьраша «А-4» яхача реагента эффект а.

Аракхувсача хих пайда эцара торо теркалъяьй мехкдаьтта чакхдоахача заводаша а. Ховш ма-дарра, чакхдаьккха хий тешшаме цIендара проблема цу тайпарча предприятешта къаьстта ира латт. ЛаьрхIад, промышленностера аракхувса хий цIендеча гIирсашка бода мах цкъаза ерригача предприятег бахача маьхах кхоалагIа дакъа хулаш хилар. Масала, «Нефтегаз» яхача бакински заводе цу гIулакхашка дIадахийта лаьрхIадар 1 миллиони 300 эзари сом. Проекта тIа оттадаьдар заводера арахеца хиш Iалаьмате йоккха моттиг дIалоацача Iанарца докъаду кхаш аьнна цIи тиллача аренашка ухийтаргдола дуккха километраш йIаьха трубопроводаш йохкилга.

Из проект оттае ца езаш кIалхара воалийт реагентаца хий цIендеча кердача технологе. ХIанз предприяте хьалъеш латтача алхха цхьан установко цIенду заводера аракхувса дерригa хиш. ЦIендаь даьиначул тIехьагIа эггара чIоагIагIа йолча санитарни нормаша ма-яххара хургда уж, цудухьа царех эулам дарг ма дий аьнна кхера ца везаш ахийта мегаргда уж оахача хин моллагIча хьарсам чу.

ЛаьрхIад, промышленностера арауха хиш цIенду керда технологи алхха Баку мехкдаьтта чакхдоахача предприятешка юкъейоалаяро шера 7 миллион совгIа сом кходеш хилар.

Иветта УСЕЙНОВА.
(АПН).

Хьинар дола жа Iу

КИРГИЗСКИ ССР. Социалистически Къахьегама Турпала Осмонкулов Искендера ткъо совгIа ученик ва Таласски районе № 113 йолча госплемкопезаводе жа Iуй болаш болх беш. ИттлагIча пятилетка хьалхарча шера доккхий производственни хьокхамаш даьхаз цар — юкъера лаьрхIача хIара бIаь жийна тIехьа 150 Iаьхар кхебаьб. Бакъда цхьаннена а мегаьдац шоай хьехархочов тIехьакхе. Цун Iулашка 165 Iаьхар кхебу, хIара устагIана тIера доаккха тха — 4,8 килограмм да.

ЦIи хеза вола жа Iу боахама гIулакхаш леладаь Iац. Юрта бахача наха къахьегамхой депутатий районни Совета депутаталла, кхозза хержав И. Осмонкулов. Хьинаре дакъа лоац Осмонкулов Искендера боахама общественни вахаре дуккха теркам тIабохийт кагирхошта хьехам балара. ЦIи хезача жа Iуно ший профессех ший новкъостех дуццараша лаьтта дезв, къахьегаш вола саг веза Iомабу кагирхой.

Къахьегаме доккхий гIулакхаш карагIдувларах, дуккха тIехдика хьайбай продукци яхарах И. Осмонкуловна 1976 шера СССР Паччахьалкхен преми хьожаяьй.

СУРТА ТIА: Осмонкулов Искендер (аьрдехьарвар) ший ученикашца — къонача жа Iуша — Рискулова Жапылаца, Балпыков Жунушбекаца, Калакеев Зootбекаца.

И. ДРОНОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Доазол дехьара

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ МЕХКАШКАРА ХОАМАШ

ДОЙНАЙ ЦЕМЕНТ

ТIеххьарча хана Дойна яха зIамига городок Германски Демократически Республике меттел кхычахьа а — Экономически ВIаши новкъостал дара Совета доакъашхой йолча мехкашка — дIаяйзай. Укхаза дукха ха йоацаш ший беррнгача низаца болх бе йолаеннай йоккха цементни завод. ХIара шера 2,5 миллион тонн цемент лургья цо — из ГДР-е арахецача еррнгача цемента дилъагIа дакъа ду.

Кхо ээар сaг чувоагIача гIишлошхой коллективо чIоагIа хьинар айдаь къахьийлал. ДIадахача шера 7 октябре — ГДР къамаи цIей долча дийнахьа — хьалхарча пешко продукци елар, хIаьта укх шера Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 59 шу дизара хетадаьд йиъланIа, тIеххьара пешк болх бе йолаяллийтар.

Предприяти къалъеш дакъа лоацаш 500 совгIа вежарашка йолча мехкашкара специалист хиннав. Завода проект оттаьраш ба «Гипроцемент» яхача Ленинградски Iилма-тохкама института болхлой, пешкаш вIашагIйохкача хьожаш хиннаб краковски «Мостосталера» польски инженераш, сварочни балхаш даьд Будапештерча специалисташа.

(АПН).

●

СОВЕТСКИ НАХА ЛАЬРХIА

Карарча пятилеткагIа 40 процент лакхлургья Советски Союзаи Чехословакенеи юкъера товарооборот. Чехословацки экспорта доккхагIдола дакъа дIалоац наха эшаш долча товараша.

Дукхьал укх шера Чехословакера СССР-е, масала, 36 миллион пар кога гIирс кхоачаргба. ХIаьта еррнгача пятилеткагIа — 180 миллион совгIа пар кога гIирс, дуккха тийган трикотажни хIамаш, 10 миллионага кхоачаш квадратни метр кIувсаш, бIаьш ээараш мотоциклаши дукхха а кхыдола товараши.

(Прагопресс—АПН).

●

ДЕРРИГАЧА ДУНЕН ФЛОРА

Румынски столица Ботанически беша хьайиллай керда оранжерея. Ялх этаж йола цIа санна лакха долча цо кхоъ ээар совгIа квадратни метр дIалоац. БаьцовгIай йоккхагIча цу музея массехк секце дунен дуккхача климатически зонай хьалаш даьд: тропикий, субтропикий, Средиземноморья... Тайп-тайпара баьцовгIаш — пальмаши лианаши, бананови гаьнаши цитрусови яраши, кактусаши орхидеяши — цIагIа, шоай лаьттан тIа санна дика «хьал» долаш я укхаза.

ХIанз Бухареста центральни даькъа 18 гектар дIалоацача Ботанически беша да 10 ээар баьцовгIай тайпаш, царех кхоалагIа дакъа хилла оранжереяшка да. Ботанически беша Iилман болхлоша доазол дехьарча 340 цу тайпара йолча учрежденеца зIахьа хувц ги, баьцовгIаш, публикацеш.

В. САМОШКИН,
АПН соб. корр.
Бухарест.

●

СЕРБСКОХОРВАТСКИ МЕТТАЛА

Югославе книжкаш доккача гикашка я К. Марксей Ф. Энгельсей сочиненей гуллама 13-гIа том.

Марксизма - ленинизма классикий произведеней хьалхара йизза изданни сербскохорватски меттала арахецаш Iилмахой коллектив болх бе йолаелар 1972 шера. Цул хьалха хержа балхаш мара хиннадац таржай даь. ТIеххьара 46-гIа том 1980 шера араяргйолаш я.

(АПН).

Тахан 20 шу дуз Фидель Кастро командир а волаш «Гранма» яхача катера тIара Орьента яхача провинце патриотий отряд Iоссача хана дениз. Кубе Батиста диктаторски режима духьаларча къовсама кердача этапа юхьиг хилар цу событех. «Гранма» яхача катера цу йицлургйоацача рейсе дакъа лоацаш хиначарех дуккхабараш боабир, бакъда дийгача турпалий метта дIаотта ээараш патриоташ тIабаьхкар. ТIатеIIа къовсам лоаттабар бахьан долаш кубински халкъ котдаьлар, 1959 шера Батистя режим йоха я еш. 1959 шера 2 декабрь Куба Революционни герзашцара низаш хьахинна ди доархI.

СУРТА ТIА: Гаванс Альмендарес яхача додача хи тIа латта «Гранма» яха легендарни катер.

ТАСС фотохроника.

КIайча ЦIагIа хинна хувцамаш

Кхыча мехкашкарча журналистий йоккха йоаца группа Манхэттена хоржамий участкашка дIакхувлаш лелар автобус эггара тIехьагIа Гарлеме сацийта лерхIаш вар. Цхьабакъда боад къовлалуш латтар, тIаккха улувваьнна хиннача, «Тешаме голосовани яра ассоцнаце» викало, цига уж ца бига лаьрхIар.

—..Дохадаь кораш а долаш автобус юхеяр дезац сопа, — аьлар цо. ТIаккха хьаттар:

— ХIаьта шун бIаргаш страховани яь дий?

Кхераши лоралуши хулга моллагIча ньюйоркца оамал я, хIаьта а цхьа тамаш йолаш хеташ из «американски демократи» хьахьоккхача дийнахьа хьахезача. Кхыметтел лоадамбоацаш йолча цу эпизодо ше а хьахьеккхар Америкера хьал — нах бекъабеннеи унзарбаьннеи хилара хьал.

Хоржамий кампани йолча хана дукха яздора харжархой догдаьнна хиларах, царех дуккхагIа бараш кхаж тасса гIорг ца хиларах. Цхьабакъда хийттачул дуккха а дукхагIа болча наха тессар кхаж, хIаьта, сопа хетаргахьа, цун бахьан наггахьа мара ца нийслуш, къаьга, дIайха дена ди хинна Iацар. ГIулакх мищтад аьлча, шоай политически система лер тIа ца хиларах американций догдалар хоржамаш мичча бесса хилча а царна бе ца хетилга дацар. КIаьдъеннеи догдаьннеи йола Америка Картера шийла бийцача шеко йолча хувцамах тоссаеннаяр. Цо дийцар шийх тешам болилга дар, хIаьта из тешам боа ца бе лош а делар.

Американций дегаш чIоагIа дохадаьлар Вьетнамерча агвесе, «Уотергейта» мIадо, ЦРУ бIехача гIулакхаша, Капитолийски гув тIеи йоккхийча корпорацешкеи латтача тоам боацача довнаша. Цар безам бац хиланза даргдоаца хIама санна, вахара хьал санна а лаьрхIа хьабе болх боацаш дукха нах хилар, хадданза кIоарглуш латта инфляци, расизм лелаяри кхыметтел чIоагIъяри, городий кризис, тIа-тIа дукхагIа хулаш дола зуламаш ла.

ГIулаккаш тоалуш а доагIа, кастта геттара дика а хургда яхаш уж тешабе гIерташ ший хур даьлар Форда. ХIаьта факташа хьахьоккхар кхыдар да. Цудухьа президента дувца бахьанаш дош доацаш хийтар американцашта. ДукхагIа бараш кхы дIахо цунах тешаш бацар.

Ший оагIонгахьара Картера белгалдоахар, ше Вашингтоне ваханза, гIулакх деш хиланза, цудухьа тIехваланза хилар. Республикански администраци бехке йора цо мугIарерча американцашта эшараш теркалдаьдац цо яхаш. Из бахьан долаш ши миллион гаргга голос дукхагIа хилар цунна тIехьа.

Ма-дарра аьлча хувцамаш хилар дезаш бац американски харжархой. Кхаж тоссарех доккхагIа дола дакъа массазарча американски проблемашца яхаш, хIанзарча Америка халонаши кхерамаши тIаувтташ, цхьабакъда массазарча статусквол фуд ца ховш дола кхоана доагIаргдар гIойленегIа хеташ йола юккъера оалаш йола классаш я. Обществана доалеллаттарех бола консерватораш. кхетадеш ма-дарра, лелаш долча гIулакхаштa раьза ба. ХIаьта общественни лоаме кIалхарча кIаргаш тIа нийсбеннараша, цIаккха а яхар мо, кхаж тассац. Уж хоржамий участке боалабе хьожаш саг вац, царна кхыметтел халонаш хьалхашка увттаю регистрацеча хана. Цу хьалашка реформаш яра мандат морг лархIа мегаргйолаш я Фордагара Картера яьккха котало. Корретта Кинга, вийнача граждански бокъоашта тIехьарча къовсамхочох Мартин Лютер Кингах йисача жерочо, Картера котало йоаккхача бийсанна Атланте ше къамаьл деш, хьакхайкадир: «Вай мехка хувцамаш эш, уж мича хул — мохк хIалак хургба!».

«Нью-Йорк пост» яхача газето редакционни статья тIа аьннача укх тайпарча дешашца тIанийцар котало яьккхар: «Iалаьмате йоккхий чоалхане проблемаш хьаийцай Картера. Уж къоастаяра хьакъехьа цо хьаьдда оалаш хIама дац... цхьабакъда цо шийх бенна тешам боабергбоацилгах дог тийша да вай». Социальни эккхам ца хилийтара реформаш янза яргьяц аьнна хеташ ба дуккха бараш.

Картера толама аьттув баькхар иштта ший партена чухьа Форд юххьанца деиз мела хиларо а. Ший посте хьожаваь вар из, харжа а ца хоржаш, цудухьа партена чухьа цунца къувса волавелар Рейган. Канзас-Сите тхо вIашагIкхийттача хана соца ше къамаьл деш фельетониста Арт Бухвальда дийца дагадоагIа сона: «Шоашта юкъера юкъ яхарца шоай хIама толхаду республиканцаша».

Дукха бар юххьанца президентски посте баха гIертараш, цхьабакъда шоай съезде берригаш а — аьрдехьара бараш а аьттехьара бараш а — котваьначоа гоннахьа вIашагIкхийтар уж. Цул совгIа, дуккхача дешаех йола Картера позицеш массаза а мо мара хьадаи къаьстай ца хилар чIоагIа накъадаьлар тар ма лу дукхагIа голосаш тIаозара. ХIаранена хетадала тарлора, Картера цхьан хана ший оагIув хьаллоацаргба аьнна.

Картера кандидатура хьаллаьцар профсоюзаша меттел, цхьадолча доалерча гIозараша а фермераша а, къаьстта а дукха ха йоацаш Джорджия яхача штата губернатор из хиннача мехка къулбехьене. Из хьаллаьцар неграшха болча нахеи финансови халонаш дIаяхара цо новкъостал дергда аьнна дош деннача город Нью-Йоркои.

Уйлаш е болабелар американски обозревателаш: мишта хургхьогI кердача президента юххьанцара гIулакхаш. Картера цкъа ше цхьа интервью луш хьакхайкадир: «Со идеолог вац, цудухьа са позицеш а хьалхагIе ювцалургьяц».

Хоржамашта хьалхарча кампанена юкъе лоадама моттиг дIалацацар араьхарча политически проблемаша. Цу проблемашта 15—20 советник ва Картера, цудухьа йоах цо, «царна хетараш сов бе-бе да». Миччa бесса дале а, цо белгалдоаккх чурча проблемай аргIа хьалха хилар, ший цIагIа порядок оттаянза ярг ца хилар.

Г. ГЕРАСИМОВ,
АПН соб. корр.
Нью-Йорк.

НОВКЪОСТ А ХЬЕХАМЧА А

Аргунерча «Пищемаш» завода барттайнача коллективах дуккхаза а яздаьд. ВIаши яхье а бувлаш денгара денга дукхагIа толамаш доах завода болхлоша. Къаьстта ала доагIа бахача наха эша товараш деча комсомольско-кагирхой бригадах. ДикагIчарех цаI я из. Бригаде цхьаккха саг вац сменни задани кхоачаш ца еш.

Дика вовзаш я лоархIаш а ва цу кердача коллектива кулгалхо, хьехамча, коммунистически къахьегама ударник вола Ужахов Ужахь. Дукха ха я из цига балха вола. Цу предприяте ветеран ва из. КIезига кагирхой Iомабаьбац цо цу хана денз.

Кхо шу хьалха цига балха вера Кахаев Мовлди. Юххьанца гIонна вола болхло вар из. Сиха Iомавелар слесара, электросварщика болх бе Абдулмуслимов Хасмохьмад а. Цу шинена а балха говзал Iомайир Ужахов Ужахьас. Цул совгIа, цо уж Iомабир къахьстам бовза а. Цо Iомаваь 25 болхло ва хIанз заводе.

Цу бригадо хьаду бахача наха дуккха эша тайп-тайпара товараш. Уж да: комбинированни открывалкаш, шин яйна лаьрхIа йола пешкаш, ваннашта тIагIолла тохаш йола вешалкаш, кхыяраш. Планови задани дикка хьалха кхоачашъеш хьайоагIа из бригада.

Бригаде меттел завода еррнгача коллектива юкъе а цIи хеза чIоагIа къахьегаш ба коммунистически къахьегама ударник Тепсуркаев Рукъман, 1975 шера социалистически яхье котваьннар яха цIи лелаю Тагиров Iумар, Цамаев Эдик, дуккха кхыбараш. Царех хIаране сменни задани 115—120 процент кхоачашъю. Уж толамаш даха цар вIаштIехьдоал болх дика нийсбе, хьехам бала ховш вола кулгалхо Ужахов Ужахь хиларах.

А. АХМАТОВ.

Хь. ОСМИЕВ

ХIАНА ЙИЙТТАР СОНА?

ДУВЦАР

Дечоа нахал тIехьа ца йиса гIерташ а, болх бе эттача чIоагIа хьинар долаш а саг яр из. Из-м дика дар цун, цхьабакъда, цхьаькха-м дар: тIа-тIа дуккхагIа гучадувлар чудахьача хIаманна из сутара хилар. Шоашта ховргда шоана.

Аз цунах «нани» оале я са нана яцар из. Са нана-м со цхьоалагIча классе деша ухача хана еннай, цхьа хала лазар а кхийтта. ХIаьта хIанз со пхелагIча классе дешавагIа. Аз ювцар са даь сесаг я, са нана енначул тIехьагIа йоалаяь. Сайца из во хиннай ала йиш йолаш вац со. Кхы хьалхагIа, из даькъаза ди хьаотталца, цIаккха а хиннаяцар из сох латаш-тохаш.

Цхьабакъда, гаьнна балха ваха да. цIагIа а воацаш, цу дийнахьа цо сона даьр доккха хIама дар. КIаьдъелча тIера а йоалаш, саметтадеча юха тIа а йоагIаш, йийтта цхьатарра IаьржIбир цо са букъ. Сендухьа? Из сона сайна а дика хац. Хиннача тайпара дIадувцаргда-кх аз шоана.

Юртал тIехьашкахьа, цхьаши километр дIавахача «Къовхашке» оалаш лаьтта да тха колхозе. ТеIIача бер чу уллаш долча цу лаьтта дIайийна хинна помидораш Буро тIа хьалводдача йиллача консервни заводе дIачулуш йоаллар колхоза цхьа бригада. Кхалнах бар цига болх беш хиннараш. Царца яр аз «нани» оала са даь сесаг а.

Школе деша ваха ца везаш со мукъа волча цхьан кIиранди йнахьа ше Iурра балха йодаш, геттара мерзача набарах а ваьккха аьлар сога даь сесаго:

— Iа фу дергдий, Хьуси. ДIа кхоалена кIал латта вай кхизг хьай велосипеда тIехьашкарча рама тIа дикка Бесланага (кхувш воагIаш тха лоалахой зIамига саг вар из) IотIа а чIоагIъяйте, тхо балха доахкача бригаде хьа а ухаш, помидораш кхахьа вайна тахан хье мукъа волаш...

— Мишта кхухь аз уж, ва нани? — хетт аз цунга. — Вай мичай уж помидораш... Колхоза майий уж...

— ХIана «вай яц» уж? ЦIаккха кхетаргбоацаш Iовдала корта ба из хьона тIабагIар. Колхоз вай ецний?

— Колхоз вай я.

— Йолче, помидораш а я вай.

«Нане» аьннача тайпара, ши ведар гаргга чуйодаш йола тхоай кхизг велосипеда рамана IотIа а чIоагIъяйта, ма-хьоайир меттахь аз цу дийнахьа сай велосипед, водаш-воагIаш, водаш-воагIаш. Эггара хьалха водаш со кхай тIа дIакхаьчача чуйнна шоай балхах боахкар кхалнах. Гаьннара со бIарга а вайна, корта лостабир сога нане. «Сихха кхизг хьал а йизе, волле», цо яхаш санна кхетадир аз цо сайга корта лостабар. Дик-дикагIа яраш хоржа а хоржаш, зIаммига а айпе я аьнна хетар дIа а къоастаеш, хьалйизар аз кхизг. Пунт-м ца хила мегар цунах, цхьабакъда, ах пунт хинна-м вIалла Iергьяцар.

ЦIа я ваха, помидораш Iо а яьха, се ма-кхоаву сиха юхавера со шоэлагIа а. Вера кхозлагIа а. КхозлагIа кхизг юзаш со воаллаш хьатIа я ена, дикка сона вас а еш, «Тахан кхы ма-веллахь», аьлар сога нане.

— ХIана ях Iа, нани?

— Таханарчоа — тоъаргда.

Сона сай «болх» геттара мерзбенначa хаина соцабе лаьрхIар из нанес, са футтарийна соцабеш мо. Малх делкъийга мара кхаьчабацар. Кхы а цкъа-шозза мукъагIа ваха-ва лерхIаш хиннавар со. ХIаьта а аз сайга аьнар дир — юха ца водаш Iийра.

Сона иштта етта хьаьха хиларах нийсделарий а хац, цу шоллагIча дийнахьа литература уроках сочиненн язъяйтар тхога хьехархочо Солтабе Марема «Деша дагIача бераша даьшта-ноаношта новкъосталаш ду», яхаш яр из.

Аз цхьаккха хIама къайла ца хьош, ше долча тайпара дIаяздир, нане юхь а ца йоагаеш, цунна долча новкъостала айса колхоза помидораш иштта кхихьар.

Са сочиненн геттара дика могайир хьехархочо. Цхьабакъда, аьлар цо сога сайга, иштта дика а, говза а, лоадам боацаш дола ши гIалат мара доацаш а Iа яздаьчунах хьа наьнаца шийца къамаьл де дезарга са. Из сихха сох хьакхетийталахь...

...Еррига шахьа а яха, кхуврчара хьаяьккха йоагIаш мо, цIий, а ена, эккхача дIакхоачаш ювса а ена, ка а эгаш чукхаьчар нани школера. Мабирса а яр-кх!

— Хьайла хьога, бIехала кIориг! — тIайийрзар из сона. — Айн, ва венна хьо вилларг, фуд Iа цига яздаьр? Аз къоалде ахийтавар хьо?! Маьха бухьиг миссел мара деце а, мачIоагIа дIакхайкадаьд Iа из Iайха даьр! — из къамаьл ше дешшехь а дIатIаяха хьанийцар нане пенаца хьалъилла тIем тIара цIавоагIача хана са дас дена сома телата тIеххар. ТIаккха из шолха а дилла, ший мел бола ниэ ура а оттабаь, са букъа тIа детта йолаелар из: «ХIахьий, ер да хьона! БIехала кIориг! ХIахьий! ХIахьий, ер да хьона доагIар, ХIахьий!»

Аз лакхехьа аьннача тайпара, цхьатарра IаьржIбир цо са букъ из телата тIеххар дийтта. Ше аьнар аз кхоачаш ца дарах йийттар цо сона, е аз сочиненн дика язъярах йийтар,—из хIанз а хац сона-м.

ФРУНЗЕ. «Материнское поле» яхача Ленински Паччахьалкхеи премей лауреата писатела Айтматов Чингиза повестах Ленина орден лелаеча операи балетен Киргизски паччахьалкхен академически театре цу тайппара цIи а йолаш балет-оратори оттаяьраштa 1976 шера СССР Паччахьалкхен премн еннай. Царна юкъе ва музыка автор, республике цIи хезарех вола композитор К. Молдобасанов, балетмейстер — У. Сарбагишев, Толгонай парти кхоачашъеш бола — балета дикагIбола солисткаш А. Токомбаеваи, Р. Чокоеваи.

СУРТА ТIА: «Материнское поле» яхача балета-ораторе сцена.

И. ДРОПОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

«ЧТЗ» марка йола трактораш

Ленина цIерагIча Челябински тракторни завода продукци доазол дехьарча 86 мехка йовзаш я. Предприяте арахеца трактораш тайп-тайпарча модификацех я — ушалашка гIолла лелаш йола, дизель-электрически, промышленностеи юртбоахамеи гIулакхашта лаьрхIа. Тайп-тайпара низ болаш я уж: 100 говра низ бола двигатель йолаш Т-100 яхачунгара, цул кхозза дукхагIа низ болаш хIанз тохкамаш деш йолча Т-330 яхачунга кхачалца. Челябински трактораша сангараш йоах, нефте-газопроводаш а наькъаш а дехк, мелиоративни балхаш ду.

— Тха трактораш чIоагIа хоатташ я вай мехка меттел доазол дехьа а, — дувц экспортни отдела начальника Заморев Владимира. — Из геттара дика гу массахана тха продукци нийеш йолча социалистически мехкашкеи Малхбузехьарча Европерча паччахьалкхенашкеи хьежача. Арабски мехкашта моттигерча хьалашка хьежжа болх бе йиш хургйолаш тропически варнантагIа ю оаха трактораш. Царна лаьрхIа чIоагIа хургдола басар хьоакх, дика изоляци ю, москиташта дукхалъотталургйолаш резинотехнически деталаш оттаю. Цу тIа, цхьайолча деталашта мукхъюаргйоацаш хIама хьокх.

Александр ШАРАПОВ,
АПН корреспондент.

Оаха яздаьчун лерагIа

Укх шера 25 сентябре «ТIехьатетта йиш йоаца гIулакх» аьнна керте а яздаь «Сердало» газета тIа кепа теха хиннача рейдови бригада материала жоп луш Нохч-ГIалгIай АССР культура министра заместителa Т. Ахматхановас редакцега укх тайпара хоам бу:

«Газета рейдови материала тIа дувцар бакъ да. Из дош къахьегамхой депутатий Надтеречни райсовета исполкома заседане дийцад, районерча юртий Советий председателаш тIа а болаш.

Iан замалахь болх бара культура учрежденеш кийчъяра даькъе долаш дола кхоачамбоацараш дIадахара де дезарий мероприятеш чIоагIъяьй исполкома заседане. ХIанз районе мел йола библиотека Iай болх бара кийчъянь яьннай. Уж дика тоаяьй, боаго кIор Iалашбаьб, кхоачамхилла хьатIаозош латт дахча. 11 клубин учрежденех 9 кийчъяьй Iай болх бара.

Мекень-Юртара, Знаменскера культура ЦIеноm Iочухарцача дIакхаьча чIоагIа тишденна да. ХIанз Мекен-Юрта совхоза чотах керда культура ЦIа хьалде доладаьд, хIаьта Знаменскерчоа капитальни ремонт е проектно-сметни документаци оттаяьй.

Культура учрежденеш Iай болх бара ханнахьа кийч ца яри долаш дола кхоачамбоацараш дIа ца дахари бахьан долаш республика культура министерствас Надтеречни района культура отдела бехк баьб».

Редактор
Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

2 декабрь
I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Бт. Iуйренера гимнастика. 9.30 — Бт. «Революце хьадаьр» яха телевизионни дукхха серийни художественни фильм. «Вокха оагIорa» яха бархIалагIа сери. 11.05 — Бт. «Вай биографи. «1920-гIа шу». 14.30 — Бт. «Полярни гоцца араxьа» яха телевизионни документальни фильм. 14.55 — Бт. «Вайна Iалам довзаргда». 15.25 — «Чайковске творчество». 16.10 — Бт. Шахматни школа. 16.40 — «Усть-Илим хьалъеш латт». 17.10 — Бт. «Орленок» яхача телестуде концертни зал». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Бт. «ХIара сурта тIа малх ба». 18.30 — Миллионий ленински университет. Юххьанцарча колхозашкара дена хIанзарча аграрни комплексашна кхаччалца». 19.00 — Бт. СССР профсоюзий художественни самодеятельноста доакъашхой концерт. 20.00 — «Салдатски мемуараш» яхача телевизионни документальни фильма премьера. «Нагахь санна сапераш хинна бецаре» яха дилъагIа фильм. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Бт. «Ла Скала» яхача Милански театра солистий Джузеппе ди Стефана концерт. 22.15 — Бт. Когсовлоаш фигурни хахкара дунен халкъашта юкъера яхь. Германски Демократически Республикера передача. Йистеяьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

18.30 — «Нохч-ГIалгIайчу гIолла». Информационни программа (эрсий, гIалгIай меттала). 18.50 — «Заводо дика продукци арахецара тешал ду» яха телевизионни фильм. 19.05 — КПСС Центральни Комитета 1976-ча шера октябрьски Пленума соцамаша дог — урувттаду. «Предгорный» яхача совхоза керттерча экономиста Умарова выступлени (нохчий меттала). 19.15 — «Эстафета» яха телевидене Грозненски студе документальни фильм. 19.35 — Атеистически темаш. Паччахьалкхен университета доцента Сусловске беседа. 19.45 — «ЗIамига бераш, шоана». 20.00 — «Вайнах» яхача ансамбла вокальни группа концерт (нохчий меттала).

3 декабрь
I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Бт. Iуйранара гимнастика. 9.30 — Бт. «Орленок» яхача телестуде концертни зал. 10.20 — Бт. «Лоравалара хьалхе яь кийчо» яха телевизионни спектакль. 11.15 — Миллионий ленински университет. Юххьанцарча колхозашкара денз вай ханарча аграрни комплексашка кхаччалца». 14.30 — Бт. Документальни фильмай программа. 15.45 — «Эрсий мотт». 16.30 — Бт. Берашта дола фильм. «Хьона юххе» яхача короткометражни художественни фильма программа. 17.30 — КIиран панорама. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Бт. «Бера ханара сурт». 18.40 — Бт. «Вай биографи. 1921-гIа шу». 19.55 — Бт. «МоллагIа бар санна бола бутт» яхача телевизионни дукхха серийни художественни фильма премьера. Хьалхара сери. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Бт. «Кинопанорама». 23.00 — Бт. Художественни гимнастиках йола интервидене кубок. Йистеяьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

18.00 — «Нохч-ГIалгIайчу гIолла». Информационни программа (эрсий, нохчий меттала). 18.20 — «Нохч-ГIалгIайчен ловзамашка» яха телевидене Грозненски студе суртий фильм. 18.30 — Пятилетка балха никъ. Ялата гIулакха селекци. 18.50 — Киножурнал. 19.00 — Советски Конституце малха хIал. Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председателa заместителa Мамаева выступлени (нохчий меттала). 19.10 — «ЗIамига бераш, шоана». 19.20 — Пятилетка гвардейцех йола фотокорреспонденци. Телевидене Грозненски студе фотоконкурса итогаш. 19.30 — Документальни фильма кинозал.

РАДИО

РАДИО
2 декабрь

6.30 — «Октябра 40 шу» яхача совхозера передача (гIалгIай меттала). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.20 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.28 — «Сердало» газета обзор. 7.35 — Ашараш. 8.25 — Халкъа ашараш (гIалгIай меттала). 8.40 — «Шоана кхалнах» яха радиожурнал (нохчий меттала) 9.15 — «СелаIац» яха радиовыпуск (эрсий меттала). 9.45 — Продукце дикал лакхъяра тIехьа. Грозненски макаронни фабрикера передача (гIалгIай меттала). 16.00 — Нохч-ГIалгIайчен спортивни хабар (эрсий меттала). 16.30 — КПСС Центральни Комитета октябрьски Пленума материалаш Iомаеш (гIалгIай меттала). 16.45 — «Цхьаи подке хиннараш» журналиста Гиреханова зарисовка (нохчий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллеи Грозней морхаш я йолаш, йоачан а йоацаш Малхбоалехьара секунде 0—5 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура —1 +4 градуси Грозне +1 +3 градуси йолаш хилеи тарлу.

Кхоана хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, я тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 0—5 градус шилалн дийнахьа —1 +4 градуси йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

ГРОЗНЫЙ—БАКУ—ТБИЛИСИ—ГРОЗНЫЙ МАРШРУТАГIА ЙОЛЧА ТУРИСТИЧЕСКИ ПОЕЗДАЦА НАЬКЪА БАХА БЕЗАМ БОЛЧАР ТЕРКАМГА!

Наькъа ахарен экскурсейн Грозненски бюроси туристически поездаца Грозный — Баку-Тбилиси —Грозный яхача маршрутагIа наькъа баха нах хьех. Поезд наькъа леларгья 1976 шера 10 декабре денз 13 декабре кхаччалца.

Туристашта лаьрхIа я купированни вагонаш, экскурсионни гIулакх делга, городашка дуа хIама, хIаьта наькъа болхаш дуар—шоай чотах. Путевка мах 40 сом.

Путевка эца йиш я профсоюза моттигерча комитеташка наькъа ахарен экскурсейн бюро а.

Хатта хIама дар укх адресагIа гIо: г. Грозный, улица Дагестански, 71, телефон 2-08-53.

ДЕЗА НОВКЪОСТИЙ!

ЧАКХДОАЛАШ ЛАТТ 1977 ШЕРА

СЕРДАЛО

ГАЗЕТА ЯЗПУЛГА

Газета язлу бувзама еррнгача отделенешка а промышленноста, транспорта, гIишлошъеча предприятешкарча, дешара заведенешкарча, колхозашкарча, совхозашкарча, учрежденешкарча, общественни организацешкарча кепайоазув доарждеча общественни уполномоченнешка а гIолла.

ГАЗЕТ ЯЗДАРА МАХ: шера — 3 соми 12 кепиги: ялх бетта — 1 соми 56 кепиги.

ДИЦ МА ЛЕЛАШ «СЕРДАЛО» ГАЗЕТА ХАННАХЬА ЯЗЛЕ!

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

ТХА АДРЕС: 364051. г. Грозный, Ленина. 9 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокхама секретара — 3-34-38; партийни вахареи культураи отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 3-74-68; бухгалтере — 2-54-30; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051. г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 3-74-68; бухгалтерии — 2-54-30; корректорской — 2-89-88.

СФ05554. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске 92. Типография изд-ва «Грозненский рабочий», Маяковского, 92. Заказ № 9069.